

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Svoboda pohybu v právu životního
prostředí**

Bc. Barbora Mrkvová

Plzeň 2023

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Katedra správního práva

Studijní program: Právo a právní věda

Obor: Právo

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Svoboda pohybu v právu životního prostředí

Bc. Barbora Mrkvová

Vedoucí práce: doc. JUDr. Vojtěch Stejskal, Ph.D.

katedra správního práva

Plzeň 2023

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Barbora MRKVOVÁ**
Osobní číslo: **R18M0270P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Svoboda pohybu v právu životního prostředí**
Zadávající katedra: **Katedra správního práva**

Zásady pro vypracování

Osnova diplomové práce:

1. Úvod a vymezení cílů práce
2. Vymezení terminologie a základních pojmů
3. Prameny a právní zakotvení svobody pohybu a práva životního prostředí včetně ústavněprávních základů
4. Historie svobody pohybu a práva životního prostředí
5. Právní úprava svobody pohybu v právu životního prostředí
6. Právní úprava a nástroje omezení svobody pohybu v právu životního prostředí
7. Závěr

Rozsah diplomové práce: **50**
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **elektronická**

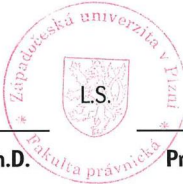

Seznam doporučené literatury:

- DAMOHORSKÝ, Milan a kol.; Právo životního prostředí. 3. vydání, Praha: C.H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-338-7
- KOPECKÝ, Martin; Správní právo: obecná část. 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7400-727-9
- STEJSKAL, Vojtěch. Vývojové tendence právní úpravy ochrany přírody. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012. ISBN 978-80-87146-65-1.
- STEJSKAL, Vojtěch. Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006. Praha: Linde, 2006. ISBN 80-7201-609-1.
- STEJSKAL, Vojtěch. Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-229-0.
- VOMÁČKA, Vojtěch. Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář. V Praze: C.H. Beck, 2018. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-675

Vedoucí diplomové práce: **Doc. JUDr. Vojtěch Stejskal, Ph.D.**
Katedra správního práva

Datum zadání diplomové práce: **29. června 2022**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2023**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

Prof. JUDr. Martin Kopecký, CSc.
vedoucí katedry

V Plzni dne 22. září 2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Svoboda pohybu v právu životního prostředí“ vypracovala samostatně a s použitím dostupné odborné literatury a dalších zdrojů. Všechny použité zdroje jsou citovány průběžně v diplomové práci a rovněž jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce.

V Plzni dne 31. 3. 2023

Poděkování

Na tomto místě bych ráda uctivě poděkovala doc. JUDr. Vojtěchu Stejskalovi, Ph.D. za důvěru, věcné a cenné rady a připomínky, které mi v souvislosti s vedením diplomové práce sdělil.

Obsah

Seznam použitých zkratk	9
Úvod	10
1 Vymezení terminologie a základních pojmů	12
1.1 Životní prostředí	12
1.1.1 Pojem životního prostředí	12
1.1.2 Ochrana životního prostředí a ochrana přírody a krajiny	14
1.1.3 Právo životního prostředí	15
1.2 Svoboda pohybu a pobytu	16
1.3 Veřejné užívání	19
1.3.1 Veřejné užívání obecné	20
1.3.2 Veřejné užívání zvláštní	20
1.3.3 Veřejné užívání veřejných ústavů	21
1.3.4 Příklady veřejného užívání v terestrickém prostředí	21
1.4 Zvláště chráněná území v České republice	25
1.4.1 Značení zvláště chráněných území a turistických tras	27
1.4.2 Národní park	28
1.4.3 Chráněná krajinná oblast	30
1.4.4 Národní přírodní rezervace	32
1.4.5 Přírodní rezervace	33
1.4.6 Národní přírodní památka	34
1.4.7 Přírodní památka	35
1.4.8 Rozlohové zastoupení zvláště chráněných území v ČR	37
1.5 Les	37
1.6 Jeskyně	38
2 Prameny a právní zakotvení svobody pohybu a životního prostředí	40
3 Omezení svobody pohybu v právu životního prostředí	41
3.1 Pohyb a pobyt v lese	42
3.1.1 Konkrétní případy omezení pohybu a pobytu v lese	42
3.2 Omezení pohybu a pobytu ve zvláště chráněných územích	45
3.3 Pobyt a pohyb v národních parcích	47
3.3.1 Základní ochranné podmínky	48
3.3.2 Bližší ochranné podmínky jednotlivých národních parků	51

3.3.3	Klidová území národních parků.....	52
3.4	Pobyt a pohyb v chráněných krajinných oblastech.....	53
3.4.1	Základní ochranné podmínky	54
3.4.2	Bližší ochranné podmínky	55
3.5	Pobyt a pohyb v národních přírodních rezervacích	58
3.5.1	Základní ochranné podmínky	58
3.5.2	Bližší ochranné podmínky	60
3.6	Pohyb a pobyt v přírodních rezervacích	61
3.6.1	Základní ochranné podmínky	61
3.6.2	Bližší ochranné podmínky	62
3.7	Pohyb a pobyt v národních přírodních památkách	63
3.7.1	Základní ochranné podmínky	63
3.7.2	Bližší ochranné podmínky	63
3.8	Pohyb a pobyt v přírodních památkách	64
3.8.1	Základní ochranné podmínky	64
3.8.2	Bližší ochranné podmínky	64
3.9	Pohyb a pobyt v jeskyni.....	65
4	Právní odpovědnost a její vymáhání	68
4.1	Dozor a kontrola v právu životního prostředí.....	68
4.2	Obecně k přestupkům v právu životního prostředí.....	69
4.2.1	Přestupky na úseku ochrany lesa	70
4.2.2	Přestupky na úseku ochrany přírody a krajiny.....	71
4.3	Sankce za porušení povinností.....	73
4.3.1	Sankce dle lesního zákona	74
4.3.2	Sankce dle zákona o ochraně přírody a krajiny	75
	Závěr.....	77
	Zdroje.....	80
	Resumé	87
	Key words.....	88

Seznam použitých zkratk

AOPK	Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky
ČR	Česká republika
EEA	Evropská agentura pro životní prostředí
EU	Evropská unie
EÚLP	Evropská úmluva o ochraně základních práv a svobod
ha	hektar
CHKO	Chráněná krajinná oblast
km	kilometr
Kč	Koruna Česká
lesní zákon	zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů
LZPS	Listina základních práv a svobod
KRNAP	Krkonošský národní park
KPN	Karkonoski Park Narodowy
NP	Národní park
NP České Švýcarsko	Národní park České Švýcarsko
NP Podyjí	Národní park Podyjí
NP Šumava	Národní park Šumava
NPP	Národní přírodní památka
NPR	Národní přírodní rezervace
PP	Přírodní památka
PR	Přírodní rezervace
Sb.	Sbírka zákonů a mezinárodních smluv
vodní zákon	zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů
ZOPK	zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny
PLN	Polský zlotý

Úvod

V posledních letech je téma životního prostředí stále více diskutované a urgentní. Ochrana životního prostředí, biologické rozmanitosti a snaha o udržitelný rozvoj jsou jedny z hlavních témat moderní společnosti a dnešní doby. Důvodem aktuálnosti těchto otázek je zejména nutnost lidstva přímo a neskrývaně čelit globálním environmentálním problémům a výzvám, jež jsou následkem mnohaletého vytěžování planety. Mezi tyto světově probírané problémy patří především globální oteplování, klimatické změny, bezprecedentní vytěžování přírodního bohatství, vysoká míra znečištění vod a ovzduší, vymírání druhů flory a fauny a s tím spojený úbytek biologické rozmanitosti. Nepříznivé zprávy přináší i Index živé planety z roku 2020. Ten v rozmezí let 1970–2016 sledoval populace savců, ptáků, plazů, ryb a obojživelníků, přičemž v daném období došlo k drastickému úbytku těchto populací, a to o cca 68 %¹. Stav v přírodě EU poté reflektuje zpráva EEA Stav přírody v EU. Ta přináší závěry, že pokud nyní nepřijmeme rozhodná opatření k ochraně přírody, tak evropské živočišné druhy a přírodní stanoviště čelí nejisté, až fatální budoucnosti.²

Akutní potřeba řešit tyto environmentální katastrofy jde ruku v ruce s rozvojem práva životního prostředí a souvisejících politik. K tomu nedochází jen na poli tuzemském, ale děje se tak zejména v celosvětovém měřítku. Důkazem mohou být nově vznikající a přijímané plány, mezinárodní smlouvy a úmluvy, jež reflektují potřeby lidstva více chránit floru, faunu a přírodní bohatství celkově, a omezovat vliv a zásahy člověka do těchto sfér.³

Dalším aspektem, který je potřeba v souvislosti s životním prostředím a jeho ochranou na území České republiky zmínit, byla pandemie koronaviru COVID-19. V důsledku plošně přijímaných omezení a zákazů docházelo v letech 2020 a 2021 k rapidnímu nárůstu veřejnosti v přírodě, které se sem vydávala za účelem trávení volného času. Nárůst tzv. covidových turistů však neměl za následek pouze zvýšenou hrozbu rizika ohrožení, poškození a znečištění přírodních lokalit, nýbrž souvisel také s nárůstem rizika ohrožení zdraví a života těchto jednotlivců a skupin.

¹ Living Planet Report 2020: Bending the curve of biodiversity loss. [online]. Gland, Switzerland: WWF, 2020. Dostupné také z: <https://f.hubspotusercontent20.net/hubfs/4783129/LPR/PDFs/ENGLISH-SUMMARY.pdf>

² Latest evaluation shows Europe's nature in serious, continuing decline. European Environment Agency [online]. 2020. Dostupné z: <https://www.eea.europa.eu/highlights/latest-evaluation-shows-europes-nature>

³ Např. Zelená dohoda pro Evropu

Mimo hledisko aktuálnosti tématu, jež jsem přiblížila výše, mi motivací byla také skutečnost vlastního zájmu o danou problematiku, přičemž, ať už jako aktivní turistka a horolezkyně či jako bývalá členka Klubu českých turistů, trávím v přírodě podstatnou část volného času.

V následujících kapitolách bych se ráda věnovala vymezení základních pojmů, přiblížení jednotlivých vybraných území a lokalit, dále bych ráda přiblížila úpravu pravidel pohybu a pobytu v konkrétních oblastech a závěrem bych se chtěla věnovat otázce odpovědnosti a sankcí za porušení vymezených povinností.

Jako autorka práce si kladu za cíl především vytvořit a přinést ucelený přehled relevantních omezení a pravidel chování, jež přímo upravují a omezují pohyb a pobyt jedinců v lokalitách s vysokou ekologickou hodnotou. V diplomové práci se plánuji zaměřit výhradně na terestrické prostředí. Mezi lokality, které jsem pro účely práce zvolila, pak patří les, jeskyně a jednotlivé kategorie zvláště chráněných území, přičemž tyto bych v práci ráda přiblížila a definovala jak samostatně, tak z hlediska jejich omezení.

Aspiruji tedy k tomu, že výsledkem práce bude jak přiblížení jednotlivých vybraných přírodních lokalit, tak zejména přehled jednotlivých pravidel chování a omezení, a to jak z hlediska jejich náplně a podstaty, tak z hlediska toho, co hrozí v případech, kdy dojde k porušení povinnosti tato omezení dodržovat. Ráda bych také závěrem zhodnotila platnou právní úpravu a její požadavky a zamyslela se nad tím, zda jsou požadavky právní úpravy dostatečné.

1 Vymezení terminologie a základních pojmů

Pro účely diplomové práce považuji za více než nutné vymezit a přiblížit odborné termíny, které se v diplomové práci vyskytují.

Mezi tyto pojmy poté patří: životní prostředí, ochrana životního prostředí, právo životního prostředí, zvláště chráněná území, kterými jsou národní park, chráněná krajinná oblast, národní přírodní rezervace, přírodní rezervace, národní přírodní památka, přírodní památka, a dále také přírodní prvky jako les a jeskyně, dále také přiblížení terminologie svoboda pohybu a pobytu, a v poslední řadě také přiblížení a objasnění pojmu veřejné užívání, a to veřejné užívání zvláštní a obecné.

1.1 Životní prostředí

Životní prostředí je jedním z klíčových pojmů diplomové práce. V této kapitole se budu soustředit především na vysvětlení pojmu životního prostředí, ochraně životního prostředí, ochraně přírody a krajiny, a závěrečnou část věnuji právu životního prostředí.

1.1.1 Pojem životního prostředí

Předem je nutné zdůraznit skutečnost, že pojem „životní prostředí“ je pojmem mezioborovým, přičemž neexistuje jednotná definice tohoto termínu. Taktéž se nejedná o čistě juristickým pojmem, ale pojem pocházející z přírodních věd, kdy odtud byl postupně přebírán napříč nejrůznějšími obory, včetně práva.⁴

Základní zákonnou definici pojmu *životní prostředí* nám dává zákon č. 17/1992 Sb, o životním prostředí, který v ustanovení § 2 říká, že „*životním prostředím je vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje. Jeho složkami jsou zejména ovzduší, voda, horniny, půda, organismy, ekosystémy a energie.*“⁵

Z daného ustanovení tak je možné dedukovat, že dle zákona je životním prostředím ta část, která v hmotném světě tvoří přírodu⁶. Ze zákona dále vyplývá, že životním prostředím jsou veškeré faktory, které mají za následek tvorbu a vývoj přirozených podmínek pro život a přežití nejen člověka, ale všech organismů. V souvislosti s § 2 je možné vyvodit, že se životní prostředí skládá z různých

⁴ JANČAŘOVÁ, Ilona. Právo životního prostředí: obecná část. Brno: Masarykova univerzita, 2016, str. 18-20.

⁵ § 2 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí

⁶ DAMOHORSKÝ, Milan. Právo životního prostředí. 3. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010, str. 28.

složek, přičemž základními složkami životního prostředí jsou zejména ovzduší, voda, horniny, půda, organismy, ekosystémy a energie, kdy se ovšem jedná pouze o demonstrativní, nikoliv taxativní výčet složek, které mohou životního prostředí tvořit.

Ačkoli zákon poskytuje poměrně jasnou definici pojmu životní prostředí, tak považují za nutné uvést, že názory na to, co životní prostředí je a co vše do něj patří se liší. Otázkou je zejména, zda do pojmu životního prostředí patří pouze části a věci, které jsou lidskou rukou nedotčené – čistě přírodní, či naopak, zda tento pojem v sobě zahrnuje i prostředí, které bylo uměle vytvořeno lidskou činností, jelikož v současném světě již existuje pouze minimum člověkem nedotčených míst.⁷

Jančarová dále uvádí, že rozpory nejsou pouze v názoru, zda do pojmu zařazovat či nezařazovat prostředí, které člověk uměle vytvořil, nýbrž také v tom, zda životní prostředí má kromě hmotné části v reálném světě také svou sociální – nehmotnou dimenzi.⁸ Jako důkaz tohoto předkládá Jančarová vývoj definice pojmu životní prostředí, kdy tento vývoj definic dělí do tří částí, kterými jsou:

- statická definice pojmu životní prostředí
- dynamická definice pojmu životní prostředí
- systémová definice pojmu životní prostředí

Výše uvedená statická definice byla v současné době přemožena. Tento druh definice vnímal životní prostředí jako faktory a prostředky, kdy tyto jsou nezbytné k životu daného organismu.

Dynamickou definici pojmu životního prostředí použil v roce 1967 v rámci pařížské konference UNESCO, norský profesor Wik. Profesor Wik životní prostředí popsal jako *tu část světa, se kterou je živý organismus ve stálé interakci, to znamená, kterou používá, mění a které se musí přizpůsobovat.*⁹

Systémová definice životního prostředí vznikla v 80. letech dvacátého století a pojem chápe jako obšírněji než dvě předchozí definice. Životní prostředí popisuje jako systém složený z různých jednotlivých částí, které jsou navzájem

⁷ DAMOHORSKÝ, Milan. Právo životního prostředí. 3. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010, str. 28.

⁸ JANČAROVÁ, Ilona. Právo životního prostředí: obecná část. Brno: Masarykova univerzita, 2016, str. 18-20.

⁹ Výkladový slovník enviromentálních výrazů. EnviWeb.cz [online]. Dostupné z: <https://www.enviweb.cz/eslovník/269>

různě propojeny. Různé jednotlivé složky jsou zde chápány jako umělé, přírodní a nově také sociální, a tedy nehmotné složky. V souvislosti se systémovou definicí pak lze říci, že se životní prostředí skládá z hmotné části reálného světa, do které spadají přírodní a umělé složky, a z nehmotné části reálného světa, kdy sem spadají ony složky sociální.¹⁰

1.1.2 Ochrana životního prostředí a ochrana přírody a krajiny

Taktéž základní zákonnou definici ochrany životního prostředí nalezneme ve výše zmíněném Zákoně o životním prostředí. Konkrétně v § 9 je uvedeno, že *„ochrana životního prostředí zahrnuje činnosti, jimiž se předchází znečišťování nebo poškozování životního prostředí, nebo se toto znečišťování nebo poškozování omezuje a odstraňuje. Zahrnuje ochranu jeho jednotlivých složek, druhů organismů nebo konkrétních ekosystémů a jejich vzájemných vazeb, ale i ochranu životního prostředí jako celku.“*¹¹

Dle Damohorského je možné na základě daného ustanovení vystihnout dvě složky ochrany, a to:

- Defenzivní složka ochrany životního prostředí
- Ofenzivní složka ochrany životního prostředí

Defenzivní složka ochrany přírody znamená, že dochází k omezování či k předcházení poškozování nebo ohrožování životního prostředí. Defenzivní ochrana bývá většinou vyjádřena zákazy určité činnosti, případně nutnosti souhlasu nebo povolení orgánu veřejné správy s výkonem určité činnosti.¹²

Naproti tomu **ofenzivní složka** ochrany přírody znamená, že dochází k aktivnímu působení na zlepšování stavu životního prostředí, přičemž ofenzivní složka může spočívat v příkazu na zmírnění či odstranění nežádoucího škodlivého zásahu do životního prostředí. Příkaz může být vykonán buď formou uvedení do původního stavu, nebo kompenzací za ztráty, které byly na životním prostředí způsobeny.¹³

¹⁰ JANČAŘOVÁ, Ilona. Právo životního prostředí: obecná část. Brno: Masarykova univerzita, 2016, str. 18-20.

¹¹ JANČAŘOVÁ, Ilona. Právo životního prostředí: obecná část. Brno: Masarykova univerzita, 2016, str. 18-20.

¹² DAMOHORSKÝ, Milan. Právo životního prostředí. 3. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010, str. 28.

¹³ DAMOHORSKÝ, Milan. Právo životního prostředí. 3. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010, str. 28.

Ovšem dle mého názoru je potřebné v daném případě vykládat a vysvětlovat ochranu životního prostředí i v užším slova smyslu. V souvislosti s tématem diplomové práce je tak nutné vysvětlit a přiblížit i užší pojem, kterým je ochrana přírody a krajiny, přičemž jak příroda, tak krajina jsou nedílnou součástí životního prostředí.

Bavíme-li se tedy o ochraně přírody a krajiny, tak vysvětlení tohoto pojmu nám přináší zákon č. 114/1992, o ochraně přírody a krajiny, kdy jej v ustanovení § 2 odst. 1 popisuje jako „*pěči státu a fyzických i právnických osob o volně žijící živočichy, planě rostoucí rostliny a jejich společenstva, o nerosty, horniny, paleontologické nálezy a geologické celky, péče o ekologické systémy a krajinné celky, jakož i péči o vzhled a přístupnost krajiny.*“¹⁴ Odst. 2 daného ustanovení poté přináší demonstrativní výčet prostředků, kterými se podle daného zákona ochrana přírody a krajiny zajišťuje.

Ochranou přírody a krajiny tak poté chápeme jako vymezenou činnost určitých příslušných subjektů o vymezený předmět. Činností příslušných subjektů rozumíme péči těchto subjektů o daný předmět.¹⁵ Stejskal dále uvádí, že tuto ochranu nelze chápat pouze z pasivního pohledu, kdy by se mělo jednat o jakousi konzervaci doposud dochovaného stavu, ale je nutné je vnímat také jako činnost aktivní, která spočívá v provádění činností a opatření, které vedou k obnově biologické rozmanitosti, zlepšování stavu přírodního prostředí, obnově krajiny či funkce ekosystémů.¹⁶

1.1.3 Právo životního prostředí

Právní obor Právo životního prostředí je společensko-vědní disciplínou, relativně mladého původu, kdy její začátky sahají několik desítek let zpátky, a to do období šedesátých let dvacátého století.¹⁷ V současnosti se jedná o soubor institutů a právních norem, které regulují a upravují chování subjektů a společenské vztahy, které souvisí s životním prostředím a zejména jeho péčí a ochranou.¹⁸ Jak

¹⁴ § 2 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb., o životním prostředí

¹⁵ STEJSKAL, Vojtěch. Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 11. Komentáře. ISBN 978-80-7552-229-0

¹⁶ STEJSKAL, Vojtěch. Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 11. Komentáře. ISBN 978-80-7552-229-0

¹⁷ JANČAŘOVÁ, Ilona. Právo životního prostředí: obecná část. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 21. ISBN 978-80-210-8366-0.

¹⁸ JANČAŘOVÁ, Ilona. Právo životního prostředí: obecná část. Brno: Masarykova univerzita, 2016, str. 21.

vyplývá z výše uvedeného, právem a normami lze regulovat pouze lidskou činnost a lidské chování, naopak nelze regulovat přírodní přirozené procesy.

Právo životního prostředí, jakožto množství jiných právních oborů, lze klasicky dělit na obecnou a zvláštní část. Obecná část je jakýmsi společným základem práva životního prostředí. Do této části patří předmět práva životního prostředí, jeho systém, prameny, nástroje, ústavní základy a principy práva životního prostředí.¹⁹ Naproti tomu zvláštní část tvoří čtyři samostatné části, do kterých patří prostředky ochrany životního prostředí, ochrana jednotlivých složek, ochrana před zdroji ohrožení a ochrana životního prostředí v některých oborech lidské činnosti, přičemž tato se do zvláštní části řadí doplňkově.²⁰

1.2 Svoboda pohybu a pobytu

V případě svobody pohybu a pobytu již hovoříme o ústavních hodnotách a o ústavou garantovaných právech, kdy jak svoboda pohybu, tak svoboda pobytu jsou Listinou základních práv a svobod zaručenými základními právy a svobodami, přičemž tato dvě práva – právo na svobodu pohybu a právo na svobodu pobytu, je nutné chápat autonomně a jako práva samostatně stojící.²¹

Právní úpravu svobody pohybu a pobytu poté nalezneme v Listině základních práv a svobod, která daná práva ošetřuje v čl. 14 odst. 1–5. K problematice svobody pohybu a pobytu považují jako nezbytné zmínit, že tuto neupravuje pouze Listina základních práv a svobod ve čl. 14, ale také Protokol č. 4 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, zkráceně k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv, který svobodu pohybu a pobytu zakotvuje a upravuje v čl. 2 ve 4 odstavcích a práva související poté nalezneme ve čl. 3 a čl. 4 daného Protokolu.²²

Pohlédneme-li na historický vývoj těchto institutů, je nezbytné připomenout, že v historických dokumentech je svoboda pohybu a pobytu navázána a úzce spjata s institutem nevolnictví, který jak svobodu pohybu, tak svobodu pobytu popíral. Nevolnictví bylo zrušeno patentem, která v roce 1781 vydal Josef II., ovšem ani vydání tohoto patentu nemělo za následek absolutní svobodu v těchto

¹⁹ DAMOHORSKÝ, Milan. Právo životního prostředí. 3. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010, str. 31.

²⁰ DAMOHORSKÝ, Milan. Právo životního prostředí. 3. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010, str. 33.

²¹ HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. Listina základních práv a svobod. 1. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2021, marg. č. 3.

²² Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění Protokolu č.4

oblastech a omezení pohybu a pobytu zde stále v různých podobách přetrvávalo, přičemž souviselo s např. státoobčanským statutem či ekonomickými předpoklady.²³ O téměř 140 let později právo svobody pobytu upravovala Ústava z roku 1920²⁴, přičemž daná práva přiznávala jen československým státním občanům. Z historického hlediska se ovšem jedná o omezení, které je v daných souvislostech logické, jelikož reflektuje tehdejší nutnost zajištění vnitřní bezpečnosti.²⁵

V současných podmínkách a s pomocí výkladu aktuálních právních předpisů, které tvoří právní řád České republiky, tedy svobodu pohybu chápeme jako právo kterékoliv fyzické osoby pohybovat se volně po celé České republice, a to bez nutnosti jakéhokoliv speciální povolení či schválení.²⁶ Podrobnější vymezení svobody pohybu nalezneme v nálezu ústavního soudu, který v nálezu Pl. ÚS 4/02 uvedl, že „*Svobodou pohybu se rozumí oprávnění nejen občana, ale každého pohybovat se po území ČR vymezeném jejími státními hranicemi a navštěvovat jednotlivá místa s výjimkou těch, pro která zákon ve smyslu ustanovení čl. 14 odst. 3 stanoví omezení.*“²⁷

Omezit právo na svobodu pohybu pak lze pouze a jen na základě zákona a v případech, kdy to Listina umožňuje, jedná se tedy o situace: pokud je to nutné k udržení veřejného pořádku, k ochraně zdraví nebo ochraně práv a svobod druhých, či je-li to nevyhnutelné pro bezpečnost státu, a na vymezených místech také z důvodu, kterým je ochrana přírody.²⁸

Stejně tomu je i u svobody pobytu, kdy tuto chápeme jako svobodnou možnost volby toho, kde na území České republiky bude daná osoba zdržovat, pobývat a usazovat se, přičemž se může jednat o jakékoliv místo, které se nachází na území České republiky. I zde přináší výše citovaný nálezný ústavního soudu Pl. ÚS 4/02 konkrétnější definici dané svobody, a to „*Svobodou pobytu se nepochybně*

²³ HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. Listina základních práv a svobod. 1. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2021, marg. č. 3.

²⁴ TOMOSZEK, Maxim. Čl. 14 [Svoboda pohybu a pobytu]. In: HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. Listina základních práv a svobod. 1. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2021, marg. č. 2.

²⁵ TOMOSZEK, Maxim. Čl. 14 [Svoboda pohybu a pobytu]. In: HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. Listina základních práv a svobod. 1. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2021, marg. č. 2.

²⁶ TOMOSZEK, Maxim. Čl. 14 [Svoboda pohybu a pobytu]. In: HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. Listina základních práv a svobod. 1. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2021, marg. č. 17.

²⁷ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 12. 10. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94

²⁸ Čl. 14 odst. 3 Listiny základních práv a svobod

rozumí (s ... výjimkou odstavce 3) oprávnění svobodně pobývat a usazovat se na kterémkoli místě v ČR, tedy oprávnění svobodně si volit bydliště uvnitř českého státu. Toto ústavní oprávnění svobodně si volit svůj dlouhodobý či krátkodobý pobyt (bydliště) na určitém místě tedy s sebou nepřináší požadavek (nařízení) v daném místě (bydlišti) se skutečně zdržovat nebo o tomto faktickém pobytu (bydlišti) informovat veřejnou moc.²⁹ Stejně jako u svobody pohybu lze svobodu pohybu omezit pouze a jen na základě zákona.³⁰

Listina základních práv a svobod k omezení svobody pohybu a svobody pobytu uvádí v čl. 14 odst. 3 „*tyto svobody mohou být omezeny zákonem, jestliže je to nevyhnutelné pro bezpečnost státu, udržení veřejného pořádku, ochranu zdraví nebo ochranu práv a svobod druhých a na vymezených územích též z důvodu ochrany přírody.*“³¹

V souvislosti s výše uvedeným tak lze konstatovat, že ačkoliv se jedná o nejdůležitější subjektivní práva, respektive svobody, které jsou chráněny a zaručovány na té nejvyšší, a tedy ústavní, úrovni, existují situace a případy, kdy je možné a nezbytné je zákonem omezit. Jedním z relevantních důvodů tohoto omezení, je právě ochrana přírody, přičemž omezení svobody pohybu a pobytu je v praxi práva životního prostředí poměrně častým a nutným právním nástrojem.

Důvody omezení jsou obdobně jako v Listině vysloveny a upraveny také ve výše citované EÚLP. Jediným, a pro potřeby diplomové práce důležitým, rozdílem však je, že v EÚLP absentuje jako důvod omezení výše uvedených práv právě ochrana přírody a tento důvod tak výslovně zmiňuje pouze Listina. K absentujícímu důvodu omezení svobody pohybu a pobytu se vyjadřuje Tomoszek, který říká, že „*absence výslovné úpravy tohoto důvodu v EÚLP je těžko pochopitelná, protože omezení vstupu do přírodních rezervací je zcela běžným opatřením využívaným v mnoha evropských státech.*“³² Omezení svobody pohybu a pobytu z důvodu ochrany přírody je však pravděpodobně možno podřadit k důvodu, kterým je omezení daných svobod z důvodu veřejného zájmu demokratické společnosti.³³

²⁹ Čl. 14. odst. 3 Listiny základních práv a svobod

³⁰ HŘEBEJK, Jiří. Svoboda pohybu a pobytu. In: HENDRYCH, Dušan a kol. Právníký slovník. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.

³¹ Čl. 14. odst. 3 Listiny základních práv a svobod

³² TOMOSZEK, Maxim. Čl. 14 [Svoboda pohybu a pobytu]. In: HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. Listina základních práv a svobod. 1. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2021, marg. č. 25.

³³ Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění Protokolu č.4

1.3 Veřejné užívání

Pro potřeby diplomové práce považuji za nezbytné přiblížit také pojem veřejného užívání, jakožto institutu správního práva.

Veřejné užívání by se dalo charakterizovat jakožto „*právní režim některých všeobecně přístupných materiálních statků, které mohou být užívány předem neomezeným okruhem osob. Těmito statky mohou být např. voda, ovzduší, krajina, les, pozemní komunikace, veřejné prostranství a jiná veřejně přístupná místa (...)*“.³⁴ Dá se tedy říci, že veřejné užívání, jakožto institut správního práva, je užívání veřejných věcí veřejností.³⁵ K definici, která je uvedena výše, je nutno doplnit, že je potřeba, aby toto užívání odpovídalo účelovému určení daných materiálních statků.³⁶

Veřejné užívání je možné vnímat jako rozšíření práva na svobodu pohybu, které, jak jsem výše uvedla, zakotvuje čl. 14 LZPS. Toto rozšíření spočívá zejména v tom, že veřejné užívání představuje jakýsi zásah do práva, kterým disponuje vlastník věci, a to konkrétně právem vyloučit z užívání ostatní osoby. Institutem veřejného užívání poté tak dochází k zásahu do tohoto výlučného práva vlastníka, čímž dochází k jeho omezení, a zároveň zde na druhé straně vzniká nová možnost pro osoby, které veřejné užívání užívají, tedy pro uživatele, což právě představuje ono rozšíření svobody pohybu.

Veřejné užívání lze poté dělit na následující kategorie:³⁷

- veřejné užívání obecné
- veřejné užívání zvláštní
- veřejné užívání veřejných ústavů

Důraz pro potřeby diplomové práce kladu především na veřejné užívání obecné a zvláštní, třetí typ, a to veřejné užívání veřejných ústavů považuji za vhodné uvést z důvodu, že jej takto vyčleňuje literatura, a taktéž, ačkoli se tomuto typu budu věnovat pouze povrchně, pro hlubší vhled do problematiky veřejného užívání. Jednotlivým druhům a tomu, v čem jednotlivé typy veřejného užívání spočívají, jak je možno je definovat a v čem se navzájem liší, se budu věnovat níže.

³⁴ STAŠA, Josef. Veřejné užívání. In: HENDRYCH, Dušan a kol. Právní slovník. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.

³⁵ KOPECKÝ, M. Správní právo. Obecná část. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021. str. 218.

³⁶ HENDRYCH, Dušan. Správní právo: obecná část. 9. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2016. str. 307.

³⁷ KOPECKÝ, M. Správní právo. Obecná část. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021. str. 219.

1.3.1 Veřejné užívání obecné

Veřejné užívání obecné neboli obecné užívání lze charakterizovat, jakožto užívání věci předem neurčeným okruhem osob, a to takovým způsobem, který odpovídá jejímu určení, a přičemž nedochází k vyloučení možnosti stejného užívání ostatními.³⁸

Obecné užívání vzniká buďto na základě zákona, nebo na základě souhlasu osoby, která věc, která k užívání slouží, vlastní – tedy na základě udělení souhlasu vlastníka s tímto obecným užíváním.³⁹ Jedná se tedy o druh veřejného užívání, které vzniká přímo ze zákona, přičemž právě zákon upravuje obsah obecného užívání.

Vymezení obsahu obecného užívání může mít buď pozitivní charakter, anebo naopak negativní, kdy tento bývá klasicky vyjádřen v podobě zákazů určitého chování. Mimo zákonné vymezení obsahu obecného užívání, může jeho obsah vyplynout z povahy daného materiálního statku, jež je předmětem užívání. Dále je nutno dodat, že způsob a míra užívání musí být přiměřené stavu statku, který je předmětem veřejného užívání, přičemž limitace užívání dané věci může spočívat jak v jejím stavu, tak ve skutečnosti, že daná věc může být užívána i dalšími osobami.⁴⁰

Co se týká omezení obecného užívání, tak toto může být jak dočasně omezeno, tak úplně vyloučeno. K omezení či vyloučení může dojít obecně pro každého, nebo ve vztahu ke konkrétním osobám, a může tak být učiněno např. opatřením obecné povahy či správním aktem.⁴¹

Budeme-li se bavit o poplatcích za obecné užívání, tak pravidlem je, že užívání bývá ve většině případů bezplatné, existují ale situace, kdy je obecné užívání ošetřeno poplatkovou nebo daňovou povinností.

1.3.2 Veřejné užívání zvláštní

Veřejné užívání zvláštní neboli zvláštní užívání, je druhem veřejného užívání, které překračuje meze obecného užívání veřejného statku.

³⁸ JANOVSKEÝ, Jaroslav. Obecné užívání. In HÁCHA E., HOETZEL J., WEYR F., LAŠTOVKA K. Slovník veřejného práva československého. Svazek II. Brno: Polygrafia-Rudolf M. Rohrer, 1932, str. 991.

³⁹ KOPECKÝ, M. Správní právo. Obecná část. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021. str. 219.

⁴⁰ KOPECKÝ, M. Správní právo. Obecná část. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021. str. 219.

⁴¹ HENDRYCH, Dušan. Správní právo: obecná část. 9. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2016. str. 220.

Zvláštní užívání vzniká na základě správního aktu, který vydává příslušný správní úřad pro konkrétního, jmenovitě určeného uživatele. Na základě tohoto správního aktu poté vzniká oprávnění ke zvláštnímu užívání.

Povolující správní akt vymezuje obsah zvláštního užívání, jeho způsob a dobu, přičemž další podmínky daného zvláštního užívání mohou být stanoveny buď zákonem nebo prováděcími právními předpisy.⁴²

Jak z povahy věci vyplývá, bývá zvláštní užívání zpoplatněno, respektive bývá zpravidla správním poplatkem zpoplatněno vydání povolení, tedy daného správního aktu, který uživatele ke zvláštnímu užívání opravňuje.

1.3.3 Veřejné užívání veřejných ústavů

Třetím druhem veřejného užívání je užívání veřejných ústavů destinatáři těchto ústavů. Tento druh veřejného užívání bývá vyčleňován a chápán jako samostatná kategorie veřejného užívání. Toto užívání vyplývá ze zákona, přičemž vznik oprávnění k užívání veřejného ústavu může vzniknout na základě správního aktu, či na základě jiného právně významného úkonu.⁴³

Je ovšem nutné podotknout, že tradiční rozdělení, a rovněž rozdělení relevantní pro potřeby diplomové práce, je dělení veřejného užívání na obecné a zvláštní.

1.3.4 Příklady veřejného užívání v terestrickém prostředí

Pro potřeby diplomové práce považuji za vhodné zmínit a přiblížit veřejné užívání, poté zejména veřejné užívání obecné, na konkrétních případech. Vzhledem ke skutečnosti, že se v práci soustředím výhradně na terestrické prostředí přiblížím příklady vztahující se k tomuto. Za vhodné však považuji zmínit fakt, že obecné užívání se nedotýká pouze prostředí terestrického, nýbrž také prostředí akvatického. V takovém případě se konkrétně jedná o veřejné užívání povrchových vod,⁴⁴ kdy toto upravují ustanovení § 6 a § 7 odst. 1 vodního zákona. Pro zaměření a téma diplomové práce zde ovšem přiblížím pouze příklady dotýkající se terestrického prostředí.

⁴² HENDRYCH, Dušan. Správní právo: obecná část. 9. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2016. str. 221.

⁴³ KOPECKÝ, M. Správní právo. Obecná část. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021. str. 220-221.

⁴⁴ § 6 a § 7 zákona č. 254/2001 Sb., o vodách.

a) Přístup do krajiny

Obecné užívání krajiny, respektive přístup do ní, upravuje § 63 ZOPK, který říká, že „každý má právo na volný průchod přes pozemky ve vlastnictví či nájmu státu, obce nebo jiné právnické osoby,“ průchodem však osoba nesmí způsobit škodu, a to škodu na zdraví jiné osoby, na majetku, a nesmí docházet k zásahu do sousedských práv či do práv sloužících k ochraně osobnosti a současně je zde povinnost respektovat obecně závazní právní předpisy a jiné oprávněné zájmy vlastníka či nájemce pozemku.

Dle zákona se však onen volný průchod přes krajinu nevztahuje na pozemky, které jsou ve vlastnictví či nájmu fyzických osob, respektive je zde limitace, že k tomu, aby osoba mohla přes pozemky volně přecházet, musí být tyto pozemky v nájmu či ve vlastnictví státu, obce či jiné právnické osoby.

Ovšem i v případě, že je pozemek ve vlastnictví či v nájmu státu, osob, či jiné právnické osoby, existují zde konkrétní limitace a omezení volného průchodu. Jedná se o situace, kdy předmětné pozemky patří mezi tzv. zvláštní typy pozemků, přičemž konkrétně se jedná o: zastavěné či stavební pozemky, dvory, zahrady, sady, vinice, chmelnice a pozemky určené k faremním chovům zvířat.⁴⁵ V konkrétních případech dochází i k vyloučení orné půdy, luk a pastvin, a to tehdy, kdy tyto jsou z obecného užívání vyloučeny v době, kdy na nich dochází k pastvě dobytka, či tehdy, pokud by obecným užíváním došlo k ničení a poškozování porostů či půdy.⁴⁶

Dané ustanovení ZOPK formuluje i další povinnosti, které jsou osoby povinny při pohybu v těchto určitých lokalitách⁴⁷ dodržovat. Mezi tyto povinnosti patří dbaní osob na svou osobní bezpečnost, na bezpečnost svěřených osob, dále povinnost přizpůsobit své jednání stavu přírodního prostředí v těchto lokalitách a přizpůsobit své jednání nebezpečím, která jsou v přírodě obvyklá.

Budeme-li se bavit o povinnostech vlastníka, respektive nájemce pozemku, tak tento je povinen v případě oplocování a ohrazování pozemků zajistit na vhodném místě pozemku průchod⁴⁸ přes tuto zábranu, tedy přes plot či ohradu, tento průchod je možno zajistit technickými nebo jinými opatřeními.

⁴⁵ § 63 odst. 3 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

⁴⁶ § 63 odst. 3 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

⁴⁷ Mezi tato území se řadí cizí pozemky, pozemní komunikace, stezky, pěšiny, vyznačené cyklostezky, odpočinková místa, tábořiště a altánky mimo zastavěná území obcí.

⁴⁸ § 63 odst. 4 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

Co se týká odpovědnosti vlastníků, respektive nájemců pozemků, tak tito za škody na zdraví, životě, či majetku, neodpovídají v případech, kdy tyto škody osobám vzniklo na základě působení přírodních sil či jejich vlastním zaviněním.⁴⁹

b) Les

Dalším praktickým příkladem, který je pro účely diplomové práce vhodný a důležitý, je obecné užívání lesa neboli také právo na užívání lesa.⁵⁰

Právní titul, který dává za vznik možnosti volného vstupu do lesa, je právě právo obecného užívání lesů, přičemž toto právo bylo upraveno již v Lesním Zákonu z roku 1852, a dále od té doby bylo osvědčováno navazujícími právními předpisy.⁵¹ Užívání lesů a přístup do nich poté v současné době upravuje zák. č. 289/1995 Sb., lesní zákon, který se tomuto věnuje konkrétně v ustanovení § 19, které nám v odst. 1 říká, že *„každý má právo vstupovat do lesa na vlastní nebezpečí, sbírat tam pro vlastní potřebu lesní plody a suchou na zemi ležící klest. Při tom je povinen les nepoškozovat, nenarušovat lesní prostředí a dbát pokynů vlastníka, popřípadě nájemce lesa a jeho zaměstnanců.“*⁵²

Z výše uvedeného ustanovení tak vyplývá, že právo obecného užívání lesa, náleží každému, přičemž vstupem do lesa se míní nejen vstup, ale také vjezd (vjezdem se rozumí vjezd na kole, na koni, na lyžích, na saních, nikoliv vjezd motorových a obdobných vozidel), který je ovšem zakázán mimo vyznačené trasy a mimo lesní cesty. Právo obecného užívání lesa ovšem nespočívá pouze ve vstupu do lesa, ale také představuje právo požívací. Toto je konkrétně vyjádřeno možnostmi pro vlastní potřebu sbírat lesní plody a suché na zemi ležící klesti.

Oproti přístupu do krajiny, jemuž jsem se věnovala výše, je nutné vyzdvihnout rozdíl, kterým je nepodstatnost vlastnictví. Zatímco v přístupu do krajiny je podstatnou skutečností, komu daný pozemek či území náleží, či kdo jej má v nájmu, v případě obecného užívání lesa tato skutečnost nehraje roli. Předmětem jsou tedy veškeré lesy bez ohledu na to, kdo je vlastní, či kdo je má v nájmu, může se tak jednat o lesy, které jsou ve vlastnictví či nájmu státu, územně samosprávných celků, právnických osob i fyzických osob. Dochází zde tedy

⁴⁹ § 63 odst. 5 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

⁵⁰ KOPECKÝ, M. Správní právo. Obecná část. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021. str. 220-221.

⁵¹ FLORA, Martin. § 19 [Užívání lesů]. In: FLORA, Martin, STANĚK, Jiří, PRŮCHOVÁ, Ivana. Lesní zákon. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 185, marg. č. 1.

⁵² § 19 odst. 1 zákona č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů

k významnému omezení a k zásahu do vlastnického práva soukromých vlastníků. Dle lesního zákona tak navíc dochází k situaci, kdy vlastník lesa nesmí lesní pozemek oplotit za účelem omezení či vyloučení obecného užívání, a je navíc také povinen obecné užívání lesa bez náhrady strpět.

Mezi obecné povinnosti osob, které do lesa vstupují, patří povinnost les nepoškozovat a nenarušovat, a dále také povinnost dbát pokynů vlastníka, respektive nájemce lesa či jeho zaměstnanců.

Zvláště pak v odst. 3 dochází k úpravě včelstev, přičemž chovatelé mohou svá včelstva umisťovat na lesních pozemcích jen za předpokladu, že to nepovede k poškozování lesa a k narušování lesního prostředí, a dále je-li to v zájmu podpory opylování rostlin, zlepšení produkce semen lesních dřevin, využití medovice a podpory ekologické rovnováhy.⁵³

Právo obecného užívání lesa ovšem není právem absolutním, přičemž může dojít k dočasnému omezení či k vyloučení vstupu do lesa na základě opatření obecné povahy, jež vydá příslušný správní orgán. K vydání rozhodnutí o tomto omezení může dojít buď na návrh vlastníka nebo z vlastního podnětu, a to z důvodu ochrany lesa a v zájmu zdraví a bezpečnosti občanů.⁵⁴ Podrobněji se problematice pohybu a pobytu v lese a jejím omezením budu věnovat v kapitole 4.

c) Pozemní komunikace

Pozemní komunikací se dle § 2 odst. 1 zákona o pozemních komunikacích rozumí „*dopravní cesta určená k užití silničními a jinými vozidly a chodci, včetně pevných zařízení nutných pro zajištění tohoto užití a jeho bezpečnosti.*“ Pozemní komunikace se poté dělí na dálnice, silnice, místní komunikace a účelové komunikace.⁵⁵

V případě pozemních komunikací rozlišujeme jak užívání obecné, tak užívání zvláštní.

Obecné užívání pozemních komunikací upravuje § 19 - § 24 zákona o pozemních komunikacích. Ustanovená § 19 odst. 1 poté přináší definici obecného užívání pozemních komunikací, kdy říká, že „*v mezích zvláštních předpisů upravujících provoz na pozemních komunikacích a za podmínek stanovených tímto*

⁵³ § 19 odst. 3, zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů

⁵⁴ KOPECKÝ, M. Správní právo. Obecná část. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021. str. 221.

⁵⁵ § 2 odst. 2 zák. č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích

*zákonem smí každý užívat pozemní komunikace bezplatně obvyklým způsobem a k účelům, ke kterým jsou určeny (...)*⁵⁶“ Obecné užívání pozemních komunikací vyjadřuje běžné činnosti neurčitého okruhu osob, tedy uživatelů, může se jednat např. o jízdu, chůzi, zastavení, apod. Obecné užívání pozemních komunikací je možno charakterizovat čtyřmi prvky, a tedy bezplatností, veřejnou přístupností, určeným účelem užití a obvyklým způsobem užívání.⁵⁷

Jedním z rysů obecného užívání je bezplatnost, ze které však v případě užívání pozemních komunikací existují výjimky,⁵⁸ a těmi je prováděcím právním předpisem určené placení časového poplatku či mýtného, a dále placení určité částky za užívání místních komunikací, případně jejich úseků, které slouží ke stání vozidel.

Vedle obecného užívání stojí druhý typ, kterým je zvláštní užívání pozemních komunikací. Pod toto spadají takové situace a činnosti, které jsou na komunikacích ne příliš časté či běžné, nebo jsou nežádoucí, přičemž příkladem může být např. přeprava nadrozměrného nákladu. Je nutno podotknout, že situace zvláštního užívání pozemních komunikací se dotýkají pouze dálnic, silnic a místních komunikací, nikoliv účelových komunikací.

Zvláštní užívání je podmíněno povolením silničního správního úřadu a předchozím souhlasem vlastníka dané pozemní komunikace. V případech, kdy se jedná o dálnice, a zvláštní užívání by mělo předpoklad ovlivnit plynulost provozu či bezpečnost osob, je nutný souhlas Ministerstva vnitra, v případě, kdy jde nikoliv o dálnici, ale o ostatní případy, je nutný souhlas Policie ČR.⁵⁹

1.4 Zvláště chráněná území v České republice

Dalším důležitým pojmem je pojem zvláště chráněných území⁶⁰ v České republice, kdy tato upravuje ustanovení § 14 ZOPK. Důležitost pojmu spatřuji v tom, že zvláště chráněná území jsou významným institutem práva životního prostředí, přičemž právě v jednotlivých typech zvláště chráněných území dochází k různým úpravám a omezením volného, svobodného pohybu osob.

⁵⁶ § 19 odst. 1 zák. č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích

⁵⁷ § 19 odst. 1 zák. č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích

⁵⁸ KOPECKÝ, M. Správní právo. Obecná část. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021. str. 223.

⁵⁹ KOPECKÝ, M. Správní právo. Obecná část. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021. str. 223.

⁶⁰ § 14 zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

Zvláště chráněná území patří mezi důležité nástroje ochrany přírody a krajiny, přičemž cílem této ochrany bývá většinou zlepšení dochovaného stavu daného území, anebo ponechání dané lokality k samovolnému a nenarušovanému vývoji. Tato území bývají vyhlášena v lokalitách, které bývají něčím významné, především se může jednat o místa s jedinečnou či reprezentativní biologickou rozmanitostí, lokality, které jsou důležité z pohledu vědeckého výzkumu, území mající speciální geologickou stavbu, či lokality, které reprezentují charakteristické prvky krajiny. Obecně tak lze říci, že k vyhlášení zvláště chráněného území dochází v lokalitách, které jsou jedinečné nebo esteticky a přírodovědně důležité.⁶¹

Zvláště chráněná území můžeme dělit na maloplošná a velkoplošná.⁶² Celkem poté rozlišujeme šest kategorií území, které požívají zvláštní ochrany, přičemž mezi velkoplošná zvláště chráněná území patří národní park a chráněná krajinná oblast, a mezi maloplošná zvláště chráněná území řadíme národní přírodní rezervace, přírodní rezervace, národní přírodní památky a přírodní památky.

V souvislosti se zvláště chráněnými území je nutné zmínit i skutečnost, že pro vstup do drtivé většiny zvláště chráněných území není potřeba úhrady vstupného. Vstup do těchto lokalit je tak zdarma a je dostupný každému. Zpoplatněn není ani vstup do národních parků. Výjimku tvoří opravdu pouze hrst přírodně atraktivních území, mezi které patří např. národní přírodní rezervace Adršpašské skály, národní přírodní památka Pravčická brána nebo přírodní rezervace Prachovské skály⁶³. Je nutné ovšem podotknout, že výše uvedené zpoplatnění vstupu nepředstavuje poplatky, jež by vyplývaly či byly vybírány na základě ZOPK, nýbrž se jedná o smluvní vstupné, případně o místní poplatky obcí.

V následující části práce si dále kladu za úkol podrobněji vysvětlit, definovat a přiblížit druhy zvláště chráněných území, které české právo zná, a které se na území České republiky nacházejí. Podmínkám vstupu, pohybu a pobytu, včetně jejich omezení a dále odpovědnosti a sankcím se budu věnovat v kapitole čtyři, která se nachází níže.

⁶¹ Zvláště chráněná území. Ministerstvo životního prostředí [online]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/zvlaste_chranena_uzemi

⁶² Ochrana území. Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky [online]. Dostupné z: <https://www.nature.cz/ochrana-uzemi>

⁶³ Poplatky a chráněná území. Ochrana přírody [online]. Dostupné z: <https://www.casopis.ochranaprirody.cz/zvlastni-cislo/poplatky-a-chranena-uzemi/>

1.4.1 Značení zvláště chráněných území a turistických tras

K tomu, aby bylo jasné, že se v konkrétním případě jedná o zvláště chráněné území, slouží, mimo právní předpisy, kde jsou jednotlivá území zakotvena, také další speciální nástroje v podobě určitého označování těchto lokalit. Označování zvláště chráněných území se řídí určitými pravidly, přičemž tato upravuje vyhláška č. 45/2018 Sb., o plánech péče, zásadách péče a podkladech k vyhlášení, evidenci a označování chráněných území. Značení se liší dle toho, v jaké části chráněného území se osoba nachází. V případě vstupních bodů a přístupových cest bývají zvláště chráněná území značená speciálními tabulemi. Tyto tabule nesou označení daného zvláště chráněného území, jeho název, a dále na sobě nesou vyznačeny malý či velký státní znak. Který státní znak zde bude vyznačen se odvíjí od toho, o jakou kategorii zvláště chráněného území se jedná. Přičemž dle § 14 ZOPK se malý státní znak používá u přírodních rezervací a přírodních památek, u ostatních čtyř kategorií se užívá velkého státního znaku.

Další druh značení se potom vyskytuje již v samotném území, terénu, zvláště chráněného území, ovšem pouze národních přírodních rezervací, národních přírodních památek, přírodních rezervací, přírodních památek a klidových území národních parků⁶⁴. Jedná se o tzv. pruhové značení. Toto značení označuje hranice daného chráněného území a představují jej červené pět centimetrů široké pruhy, jež jsou odsazeny stejně širokou mezerou. Dolní červeně zbarvený pruh probíhá pouze po takové části stromu či sloupku, která označuje výsek, respektive část, nechráněného území. Vrchní červený pruh poté probíhá po obvodu celém. Hraniční pruhy bývají vyznačeny zpravidla na kmenech hraničních stromů, případně na hraničních sloupcích.⁶⁵

S označováním chráněných území úzce souvisí i značení a vymezení tras a cest, které slouží k volnému pohybu veřejnosti v přírodě a označují trasy, po kterých se v přírodních lokalitách dá s jistotou pohybovat. Dle vlastní zkušenosti mohu říci, že turistické značení⁶⁶ tras v České republice je velice pečlivé a na velmi vysoké úrovni. Je faktem, že turistické trasy České republiky patří k jedním z nejlépe značených tras na světě, přičemž je za hodno zmínit, že Češi toto řemeslo

⁶⁴ § 16 odst. 6 vyhlášky č. 45/2018 Sb., o plánech péče, zásadách péče a podkladech k vyhlášení, evidenci a označování chráněných území

⁶⁵ § 17 odst. 3 vyhlášky č. 45/2018 Sb., o plánech péče, zásadách péče a podkladech k vyhlášení, evidenci a označování chráněných území

⁶⁶ Rozlišujeme tři druhy turistického značení, a to značení pěší, značení lyžařské a cykloznačení.

učí a předávají mezinárodně⁶⁷. O značení turistických tras se stará Klub českých turistů, jehož dobrovolníci vždy v periodě tří let veškeré trasy nacházející se na území České republiky obcházejí, kontrolují a obnovují. Turistické trasy čítají na území České republiky přes 43 000 km. Pečlivý systém značení turistických tras dle mého dopomáhá k ochraně životního prostředí tím, že veřejnosti dává celek přesně vymezených tras, po kterých je možno se zaručeně a bez pochybností pohybovat.⁶⁸

1.4.2 Národní park

1.4.2.1 Pojem a zákonná úprava NP

Národní park je první kategorií velkoplošných zvláště chráněných území. Jedná se o rozsáhlá území, u nichž převažuje výskyt přirozeně vzniklých ekosystémů, případně ekosystémů lidskou činností málo dotčených a pozměněných. Tato území mají příznačný reliéf i geologickou stavbu, a jsou výjimečná a cenná z pohledu vědeckého, osvětového, ekologického či vzdělávacího, a to z národního či mezinárodního hlediska.⁶⁹

Národní parky tedy představují ochranu těch nejdůležitějších přírodních prvků, útvarů a území, které byly utvořeny zejména přirozeně, a tedy nebyly formovány přímou činností lidského faktoru. Jedná se tedy o takové přírodní celky, jež představují významné a důležité části přírody. Významnost těchto útvarů poté dosahuje jak mezinárodní, tak národní úrovně.

Mezi cíle ochrany národních parků patří dle § 15 odst. 3 ZOPK především postupná obnova či zachování původních přirozených ekosystémů. Mezi další cíle patří zabezpečení klidného přirozeného vývoje a průběhu přírodních jevů, a dále také zlepšování stavu ekosystémů, které jsou významné z důvodu biologické rozmanitosti, a to ve zbývajících lokalitách chráněných území a v případech, kdy je jejich existence navázána na činnost člověka.

1.4.2.2 Zonace národních parků

Území každého národního parku se člení v rámci režimu zón a v souladu s § 18 ZOPK do čtyř zón, a to dle stavu ekosystémů a dle cílů ochrany. Rozlišujeme

⁶⁷ Češi vyváží své turistické značení do světa. České značky chtějí v Albánii, Gruzii nebo Brazílii. Český rozhlas: Rádio Wave [online]. Dostupné z: <https://wave.rozhlas.cz/cesi-vyvazi-sve-turisticke-znacení-do-sveta-ceske-znacky-chteji-v-albanii-gruzii-5965403>

⁶⁸ Turistické značení. Klub českých turistů [online]. Dostupné z: <https://kct.cz/turisticke-znacení>

⁶⁹ § 15 odst. 1 zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

tak zónu přírodní, zónu přírodě blízkou, zónu soustředěné péče o přírodu a zónu kulturní krajiny, jedná se tedy o režim vnitřní zonace národního parku.

Zóna přírodní⁷⁰ je taková zóna, kde převažují přirozené ekosystémy, přičemž jejím cílem je zachování a zabezpečení nerušeného průběhu přírodních procesů.

Zónou přírodě blízkou⁷¹ se označí lokalita, v rámci které převládají ekosystémy, které byly částečně pozměněny lidskou činností a jejím cílem bude dosažení stavu, který by odpovídal původním ekosystémům, tedy co nejvíce přirozenému prostředí.

Třetí zónou je zóna soustředěné péče o přírodu⁷², která označuje přírodní plochy a lokality, které byly významně ovlivněny činností člověka. Tato zóna se tak vyhlásí tam, kde převažují ekosystémy, jež byly významně pozměněny lidskou činností. Cílem je zachování stavu ekosystémů, nebo jejich postupné zlepšování. Jedná se o plochy, které jsou z pohledu biologické rozmanitosti důležité a jsou existenčně podmíněny trvalé lidské činnosti nebo obnovy přírodě blízkých ekosystémů.

Čtvrtou zónu tvoří tzv. zóna kulturní krajiny.⁷³ Zóna kulturní krajiny se vyhlásuje na místech, které již člověk významně pozměnil, tedy zejména na již zastavěných plochách, na zastavitelných územích obcí, a také na místech, kde převládají ekosystémy, které byly člověkem přeměněny tak, aby sloužily pro trvalé užívání člověkem.

Zákonnou úpravu národního parku nalezneme v ZOPK, kde je národním parkům věnována celá druhá hlava, konkrétně ustanovená § 15 – § 23. Národní parky a jejich ochranná pásma kromě ustanovení uvedených výše dále provádí i samostatné Přílohy č. 1 – č. 4, které jsou součástí ZOPK, přílohy upravují zejména předmět ochrany, slovní vymezení hranic a orientační grafické znázornění průběhu hranic národních parků a jejich ochranných pásem.

⁷⁰ § 18 odst. 1 písm. a) zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

⁷¹ § 18 odst. 1 písm. b) zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

⁷² § 18 odst. 1 písm. c) zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

⁷³ § 18 odst. 1 písm. d) zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

1.4.2.3 *Vyhlašování a označování národních parků*

Národní parky a jejich ochranná pásma jsou vyhlašovány v souladu s § 15 odst. 5 ZOPK přímo zákonem, jedná se tedy o výjimku oproti ostatním zvláště chráněným územím, které pak bývají zpravidla vyhlašovány příslušným orgánem, kterým bývá Ministerstvo životního prostředí, Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Ministerstvo obrany, či kraj.⁷⁴

Národní park se v souladu s vyhláškou 45/2018 Sb. označují tabulí s velkým státním znakem České republiky, dále tabulí, na které je uvedeno „NÁRODNÍ PARK,“ jakožto označení kategorie daného zvláště chráněného území a dále název konkrétního národního parku.⁷⁵

1.4.2.4 *Národní parky v ČR*

V současné době existují na území České republiky čtyři národní parky, kterými jsou: Národní park Šumava, Krkonošský národní park, Národní park Podyjí a Národní park České Švýcarsko. Předmětem ochrany Krkonošského národního parku a Národního parku Šumava jsou především horské a smíšené lesy, Národní park České Švýcarsko poté chrání příznačná skalní pískovcová města a u Národního parku Podyjí je pod ochranou typické průlomové kaňonovité údolí.⁷⁶

1.4.3 **Chráněná krajinná oblast**

1.4.3.1 *Pojem a právní zakotvení CHKO*

Druhým druhem velkoplošných zvláště chráněných území je chráněná krajinná oblast. Chráněné krajinné oblasti představují rozsáhlá velkoplošná území, která mají přírodní charakter a dále mají charakteristický a významně vyvinutý a nenarušený krajinný ráz. v těchto oblastech jsou dále významně zastoupeny lesní, trvalé travní porosty a dřeviny, či případně zde existují dochované památky, jež dokládají historické osídlení a dlouhodobé působení člověka v krajině.⁷⁷

Rozlehlost území je, stejně jako u národních parků jedním z hlavních znaků daného zvláště chráněného území, pro představu nejmenší chráněná krajinná oblast

⁷⁴ § 15 odst. 5 zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

⁷⁵ § 16 odst. 4 vyhlášky č. 45/2018 Sb., o plánech péče, zásadách péče a podkladech k vyhlašování, evidenci a označování chráněných území

⁷⁶ DOLEJSKÝ, Vladimír. Národní parky České republiky: jejich význam a dlouhodobá vize [online]. Praha, 2016. Dostupné z: https://www.krnep.cz/media/tjkh51g/05_dolejsky_mzp.pdf

⁷⁷ Může se jednat například o zříceniny, hrady a zámky, kostely, kaple, apod.

CHKO Blaník má necelých 40,3 km², nejrozsáhlejší jsou poté CHKO Beskydy, které rozlohou zaujímají 1 205,1 km².

Rozdílem oproti ostatním zvláště chráněným územím je skutečnost, že se v souvislosti s chráněnými krajinnými oblastmi nevyhlašují tzv. ochranná pásma, která u jiných chráněných území slouží ke speciálnímu zabezpečení před rušivými vlivy.

1.4.3.2 Zonace CHKO

Taktéž, jako tomu bylo u národních parků, funguje i v chráněných krajinných oblastech režim zonace. Zonace CHKO se však oproti zonaci v NP liší, přičemž se v rámci CHKO vymezují 3–4⁷⁸ zóny odstupňování ochrany přírody, dle toho, jak přísný režim ochrany dané území požívá. Rozlišujeme tak první zónu, která má režim ochrany nejvyšší a nej přísnější, a dále další zóny ochrany přírody, které jsou však upraveny a podrobněji specifikovány vládním nařízením, které slouží k vyhlášení konkrétních chráněných oblastí.

1.4.3.3 Vyhlásování a označování CHKO

Zákonná úprava chráněné krajinné oblasti se nachází v hlavě třetí ZOPK, konkrétně v ustanoveních § 25 § 26 a § 27. Dále je potřeba zmínit obecně závazné právní předpisy, kterými jsou nařízení vlády, kdy tyto slouží k vyhlásování jednotlivých chráněných krajinných oblastí. Příslušným orgánem, který o území chráněných krajinných oblastí poté pečuje a spravuje je Agentura ochrany přírody a krajiny.

Chráněná krajinná oblast se stejně jako národní park v souladu s vyhláškou 45/2018 Sb. označuje tabulí s velkým státním znakem České republiky, dále tabulí, na které je uvedeno „CHRÁNĚNÁ KRAJINNÁ OBLAST,“ jakožto označení kategorie daného zvláště chráněného území a dále název konkrétního zvláště chráněného území.⁷⁹

1.4.3.4 CHKO v ČR

K dnešnímu dni je v České republice dle Ústředního seznamu ochrany přírody vyhlášeno celkem 26 chráněných krajinných oblastí, přičemž chráněné

⁷⁸ § 25, § 26, § 27 zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

⁷⁹ § 16 odst. 4 vyhlášky č. 45/2018 Sb., o plánech péče, zásadách péče a podkladech k vyhlásování, evidenci a označování chráněných území

krajinné oblasti tvoří po národních parcích druhou územně nejrozsáhlejší kategorií zvláště chráněných území.

1.4.4 Národní přírodní rezervace

1.4.4.1 Pojem a zákonná úprava NPR

Národní přírodní rezervace patří společně s přírodní rezervací, národní přírodní památkou a přírodní památkou do maloplošných zvláště chráněných území. Národní přírodní rezervace však tvoří kategorií mezi maloplošnými chráněnými územími nejvíce významnou, jelikož představuje ochranu důležitých nejcennějších úseků české přírody.

Zákonnou úpravu národní přírodní rezervace nalezneme v hlavě čtvrté § 28 – § 32 ZOPK. V § 28 odst. 1 poté nalezneme zákonnou definici, která nám říká, že národní přírodní rezervací je „*menší území mimořádných přírodních hodnot, kde jsou na přirozený reliéf s typickou geologickou stavbou vázány ekosystémy významné a jedinečné v národním či mezinárodním měřítku(...)*“.⁸⁰ Mezi charakteristické znaky národní přírodní rezervace tak patří: rozlohou malé území s jedinečnými přírodními hodnotami, dále se jedná o přirozený reliéf s typickou geologickou stavbou – tedy území, vzniklé přirozeně a s žádnými či s minimálními zásahy lidské činnosti do povrchu země (např. bez terénních úprav, těžební činnosti, apod.)⁸¹, v území jsou zastoupeny celé ekosystémy, a také cennost a výjimečnost území je národního nebo mezinárodního rozsahu, tedy není pouze lokální či regionální.

1.4.4.2 Vyhlášení a označování NPR

Príslušným orgánem k vyhlášení národní přírodní rezervace a jejich případných ochranných pásem je v souladu s § 79 odst. 5 písm. h) Ministerstvo životního prostředí, které tak může učinit vydáním obecně závazného právního předpisu, konkrétně vyhlášky. O území národních přírodních rezervací poté pečuje a spravuje je AOPK a správy příslušných národních parků.

Národní přírodní rezervace se v souladu s vyhláškou 45/2018 Sb. označují tabulí s velkým státním znakem České republiky, dále tabulí, na které je uvedeno

⁸⁰ § 28 zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

⁸¹ KNOTEK, Jaroslav. § 28 [Národní přírodní rezervace]. In: VOMÁČKA, Vojtěch, KNOTEK, Jaroslav, KONEČNÁ, Michaela, HANÁK, Jakub, DIENSTBIER, Filip, PRŮCHOVÁ, Ivana. Zákon o ochraně přírody a krajiny. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 243, marg. č. 4.

„NARODNÍ PŘÍRODNÍ REZERVACE,“ jakožto označení kategorie daného zvláště chráněného území a dále název konkrétní národní přírodní rezervace.⁸²

1.4.4.3 NPR v ČR

Dle Ústředního seznamu ochrany přírody je k dnešnímu dni evidováno a vyhlášeno celkem 110 národních přírodních rezervací. Mezi tuzemsky známější patří dle mého názoru například NPR Adršpašsko-teplické skály, NPR Boubínský prales či NPR Králický Sněžník.

1.4.5 Přírodní rezervace

1.4.5.1 Pojem a zákonná úprava PR

Mezi další maloplošná zvláště chráněná území patří přírodní rezervace, která poskytuje ochranu uceleným lokalitám, které jsou regionálního významu. Přírodní rezervace tak označují území malého rozsahu, které tvoří soustředěné přírodní hodnoty se zastoupením celých ekosystémů, přičemž tyto lokality jsou významné a typické pro danou příslušnou geografickou oblast. V případě přírodních rezervací je tak dostačující, že se jedná o lokality s ekosystémy, které jsou reprezentativní a regionálně charakteristické, není zde tedy požadavek národní či nadnárodní významnosti, jako je tomu u národních přírodních rezervací. Zákonnou úpravu přírodní rezervace poté nalezneme v ustanoveních § 33 a § 34 ZOPK.

1.4.5.2 Vyhlásování a označování PR

Přírodní rezervace a jejich ochranná pásma vyhláší vyhláškou Ministerstvo životního prostředí v případě, kdy se přírodní rezervace nachází na území národního parku, případně v jeho ochranném pásmu, či na území Chráněné krajinné oblasti Šumava a Chráněné krajinné oblasti Labské pískovce.⁸³ Pokud se přírodní rezervace nachází na území chráněné krajinné oblasti, dojde k vyhlášení chráněného území nařízením, které vydá Agentura ochrany přírody a krajiny,⁸⁴ v lokalitách vojenských újezdů a jejich ochranných pásech poté přírodní rezervaci vyhlásí vyhláškou Ministerstvo obrany.⁸⁵

⁸² § 16 odst. 4 vyhlášky č. 45/2018 Sb., o plánech péče, zásadách péče a podkladech k vyhlásování, evidenci a označování chráněných území

⁸³ § 79. odst. 5 písm. h) zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

⁸⁴ § 78 odst. 6 zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

⁸⁵ § 78a odst. 2 písm. d) zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

Přírodní rezervace se označují tabulí, na které je vyobrazen malý státní znak, a dále označením „PŘÍRODNÍ REZERVACE“.⁸⁶

1.4.5.3 PR v ČR

V Ústředním seznamu ochrany přírody je k dnešnímu dni evidováno celkem 820⁸⁷ přírodních rezervací, z čehož vyplývá, že přírodní rezervace je po přírodní památce druhou nejzastoupenější kategorií zvláště chráněných území.

1.4.6 Národní přírodní památka

1.4.6.1 Pojem a zákonná úprava NPP

Národní přírodní památky jsou maloplošné přírodní útvary, které mají národní či mezinárodní, respektive nadregionální, význam. Jedná se o útvary, které mohly vzniknout čistě přírodně, ale také o útvary, na jejichž vzniku se vedle přírody mohl podílet také člověk.

Jak jsem již zmínila výše, jedná se o zvláště chráněné území malé rozlohy. Její zákonnou úpravu nalezneme v hlavě páté ZOPK, přesněji v ustanovení § 35 odst. 1. Přesněji se tak jedná o maloplošná území, kterými jsou především útvary geologické nebo geomorfologické, může se jednat o lokalitu, která je významná jakožto naleziště nerostů, ohrožených či vzácných druhů v částech ekosystémů nebo také lokality, které mají estetický, ekologický či vědecký význam na **národní či mezinárodní úrovni**.⁸⁸

1.4.6.2 Vyhlášení a označování NPP

Národní přírodní památky se vyhláší vyhláškou Ministerstva životního prostředí, přičemž vyhláška bude obsahovat samostatné vymezení národní přírodní památky, stanoví, co je předmětem ochrany a také vymezí další bližší ochranné podmínky. K označení národní přírodní památky slouží dle vyhlášky 45/2018 Sb tabule s velkým státním znakem České republiky, dále tabule, na které je uvedeno „NÁRODNÍ PŘÍRODNÍ PAMÁTKA,“ jakožto označení kategorie daného zvláště chráněného území a dále název konkrétní národní přírodní památky.

⁸⁶ § 16 odst. 4 vyhlášky č. 45/2018 Sb., o plánech péče, zásadách péče a podkladech k vyhlášení, evidenci a označování chráněných území

⁸⁷ Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky: Ústřední seznam ochrany přírody [online]. Dostupné z: <https://drusop.nature.cz/portal/>

⁸⁸ § 35 odst. 1 zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

1.4.6.3 NPP v ČR

Evidenci národních přírodních památek vede AOPK ČR v Ústředním seznamu ochrany přírody. Dle výše uvedeného registru se v České republice k dnešnímu dni nachází celkem 126⁸⁹ vyhlášených národních přírodních památek.

1.4.7 Přírodní památka

1.4.7.1 Pojem a zákonná úprava PP

Přírodní památkou chápeme maloplošné, zvláště chráněné území, jež regionální význam. Stejně jako u národní přírodní památky se jedná jak o útvary a území, které jsou čistě přírodní, tak i o útvary, na jejichž vzniku se vedle přírody spolupodílel lidský faktor.

Zákonnou úpravu přírodní památky nalezneme v ZOPK, v hlavě páte, konkrétně v § 36 odst. 1. Přírodní památky označují, stejně jako národní přírodní památky, útvary menší rozlohy. Většinou se může jednat o útvary, které jsou geologické nebo geomorfologické, může se jednat o lokalitu, která je významná jakožto naleziště vzácných nerostů či ohrožených druhů ve fragmentech ekosystémů nebo také lokality, které mají estetický, ekologický či vědecký význam na regionální úrovni.⁹⁰⁹¹

Oproti národní přírodní památce se liší v intenzitě významu předmětu ochrany, která je u přírodní památek nižší. Tedy přírodní památky označují chráněná regionálně významná území, a u národních přírodních památek je tento význam národní či nadregionální.

1.4.7.2 Vyhlášení a označování PP

Vyhlášení přírodních památek není jednotné. Vyhlášení se odvíjí od toho, na jakém území se přírodní památka nachází. Pokud se přírodní památka nenachází na území vojenského újezdu, národního parku, chráněné krajinné oblasti, národní přírodní rezervace, národní přírodní památky, vyhláší takovou přírodní památku ve svém správním obvodu kraj, který tak učiní vydáním nařízení kraje⁹²,

⁸⁹ Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky: Ústřední seznam ochrany přírody [online]. Dostupné z: <https://drusop.nature.cz/portal/>

⁹⁰ STEJSKAL, V. Komentář k zákonu o ochraně přírody a krajiny. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 178-179.

⁹¹ Může se jednat také o lokality, které svým přičiněním vytvořil či výrazně ovlivnil lidský prvek.

⁹² STEJSKAL, V. Komentář k zákonu o ochraně přírody a krajiny. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 179.

příčemž je kraj k tomuto zmocněn na základě § 77a odst. 2. ZOPK. Přírodní památky se označují tabulí s malým státním znakem a s označením „PŘÍRODNÍ PAMÁTKA“.⁹³

Vyhláše-li se přírodní památky na území národního parku, případně v jeho ochranném pásmu, či na území Chráněné krajinné oblasti Šumava a Chráněné krajinné oblasti Labské pískovce, vyhlásí ji vyhláškou Ministerstvo životního prostředí.⁹⁴

V případě, že se útvar nachází na území chráněné krajinné oblasti, dojde k vyhlášení přírodní památky v souladu s § 78 odst. 6 ZOPK nařízením, které vydá Agentura ochrany přírody a krajiny AOPK ČR.

V lokalitách vojenských újezdů a jejich ochranných pásech poté vyhláše přírodní památku vyhláškou Ministerstvo obrany.⁹⁵

1.4.7.3 PP v ČR

V současné době, tedy ke stavu k únoru 2023, je dle Ústředního seznamu ochrany přírody, který přírodní památky eviduje, vyhlášeno na území České republiky celkem 1597⁹⁶ přírodních památek a jedná se tak o nejvíce zastoupenou kategorii zvláště chráněných území.

⁹³ Vyhláška č. 45/2018 Sb., o plánech péče, zásadách péče a podkladech k vyhlášení, evidenci a označování chráněných území

⁹⁴ § 79. odst. 5 písm. h) zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

⁹⁵ § 78a odst. 2 písm. d) zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

⁹⁶ Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky: Ústřední seznam ochrany přírody [online]. Dostupné z: <https://drusop.nature.cz/portal/>

1.4.8 Rozlohové zastoupení zvláště chráněných území v ČR

Pro lepší představu a přehled mi připadá vhodné zmínit a uvést, celkový počet zvláště chráněných území, a také informaci o tom, jakou rozlohu tyto lokality zaujímají na území České republiky. Rozloha České republiky v hektarech (ha) činí 7 886 700 ha.

Pro získání potřebných dat jsem užíla Ústředního seznamu ochrany přírody, který eviduje zvláště chráněná území v digitálním registru.⁹⁷

Kategorie	Počet vyhlášených v ČR	Rozloha (ha)
Národní park	4	119 018,84
Chráněná krajinná oblast	26	113 8174,38
Národní přírodní rezervace	110	30 440,77
Přírodní rezervace	820	43 677,15
Národní přírodní památka	126	8 273,37
Přírodní památka	1598	3 3914,83

Tabulka č. 1 – Rozloha a počet jednotlivých zvláště chráněných území v ČR na základě dat poskytnutých Ústředním seznamem ochrany přírody

1.5 Les

Lesy jsou součástí lidské kultury od nepaměti. Je ovšem nutné připomenout, že důvody návštěvy lesů nebyly napříč historií vždy stejné a totožné. Materiální důvody vstupu do lesů se v průběhu vývoje lidstva dynamicky měnily a vyvíjely. Současná společnost pak vnímá lesy, vstup do nich a pobyt v nich, zejména z pohledu jejich rekreační funkce, přičemž význam této funkce stále roste.

Důkazem tohoto zvyšujícího se zájmu mohou být nové vznikající trendy, mezi které patří např. tzv. forestbathing, neboli lesní terapie, jež vychází

⁹⁷ Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky: Ústřední seznam ochrany přírody [online]. Dostupné z: <https://drusop.nature.cz/portal/>

z japonského modelu šinrin-joku⁹⁸. Lesní terapie spočívá, zjednodušeně řečeno, v trávení času v lese. Taková náplň volného času poté vede ke zlepšení duševního zdraví, a jak psychické, tak fyzické pohody. Lesní terapie poté v sobě obsahuje různé techniky provedení⁹⁹, kterými jsou např. objímání stromů, intenzivní dechová cvičení, či bosá chůze. Nejen tyto trendy pak vedou ke zvyšujícímu zájmu, a hlavně ke zvýšené návštěvnosti lesů. Dle mého názoru souvisí zvyšující se trend návštěvy lesů zejména se způsobem a stylem života většiny populace.

Zákon č. 289/1995 Sb., o lesích, dále tako jako Lesní zákon, vymezuje les v § 2 odst. 1 písm. a), kdy jím rozumí *lesní porosty s jejich prostředím a pozemky určené k plnění funkcí lesa*¹⁰⁰. Dle komentáře, je třeba pojmy les a pozemek určený k plnění funkce lesa považovat v mezích zákona za synonyma. Oba tyto termíny označují identické části povrchu země a vztahuje-li zákon určité povinnosti či práva k pozemkům určeným k plnění funkcí lesa, vztahuje je zároveň k lesu a naopak.¹⁰¹ Lze tedy říci, že právní režim lesa a právní režim pozemků určených k plnění funkcí lesa je totožný.¹⁰²

Dále je nutné připomenout a zdůraznit, že také pojem *lesní půda*, který zavedl novelizační zákon č. 314/2019 Sb, a to do ustanovení § 33 odst. 3, má vůči termínům *les* a *pozemek určený k plnění funkce lesa* synonymní povahu z právního hlediska.¹⁰³

1.6 Jeskyně

Pojem jeskyně nám v právním pojetí přináší a vysvětluje zákon č. 114/1992, o ochraně přírody a krajiny. Přičemž tento v § 10 odst. 1 uvádí, že jeskyní se rozumí *podzemní prostory vzniklé působením přírodních sil, včetně jejich výplní a přírodních jevů v nich*¹⁰⁴. Stejně právní ochrany, které jeskyně požívají, požívají také dle § 10 odst. 4 ZOPK *přírodní jevy na povrchu (například krasové závrtky, škrapy, ponory a vývěry krasových vod), které s jeskyněmi souvisejí*¹⁰⁵, ovšem je

⁹⁸ Li, Qing. Šinrin-joku: japonské umění lesní terapie: jak vám stromy pomohou najít zdraví a štěstí. Překlad Tereza Grufíková. Vydání první. Praha: Euromedia, 2018, str. 127.

⁹⁹ Lesní terapie. Lesní terapie [online]. Dostupné z: <https://www.lesnimediceina.cz/>

¹⁰⁰ § 2 odst. 1 zák. č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů

¹⁰¹ FLORA, Martin. § 2 [Vymezení pojmů]. In: FLORA, Martin, STANĚK, Jiří, PRŮCHOVÁ, Ivana. Lesní zákon. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 13, marg. č. 4.

¹⁰² FLORA, Martin. § 2 [Vymezení pojmů]. In: FLORA, Martin, STANĚK, Jiří, PRŮCHOVÁ, Ivana. Lesní zákon. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 13, marg. č. 4.)

¹⁰³ FLORA, Martin. § 2 [Vymezení pojmů]. In: FLORA, Martin, STANĚK, Jiří, PRŮCHOVÁ, Ivana. Lesní zákon. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 13, marg. č. 5.

¹⁰⁴ § 10 odst. 1 zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

¹⁰⁵ § 10 odst. 1 zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

nutno zdůraznit, že v tomto případě se nejedná o jeskyně, nýbrž pouze o přírodní jevy na povrchu, které požívají stejné ochrany.

Jeskyně můžeme dělit dle několika kritérií, přičemž v souvislosti s právním hlediskem zmiňuje Průchová následující druhy:

- „a) jeskyně objevené, resp. zjištěné a jeskyně neobjevené, resp. nezjištěné*
- b) jeskyně zpřístupněné, resp. přístupné veřejnosti a jeskyně nezpřístupněné, resp. nepřístupné veřejnosti*
- c) jeskyně na území zvláště chráněných oblastí a jeskyně mimo zvláště chráněná území, případně jeskyně se smíšeným režimem výskytu (tj. částečně zasahující do zvláště chráněných území a částečně mimo ně),*
- d) jeskyně coby přírodní stanoviště živočichů (např. netopýrů),*
- e) jeskyně dle účelu využití, například*
 - 1) jeskyně zpřístupněné veřejnosti (viz již výše),*
 - 2) jeskyně sloužící výzkumu a vývoji (speleologii),*
 - 3) jeskyně využívané ke speleoterapii,*
 - 4) další „ad hoc“ využití jeskyní (například koncerty, svatby a další akce).“¹⁰⁶*

Seznam a evidenci jeskyní, na území České republiky vede v Jednotné evidenci speleologických objektů¹⁰⁷ Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, a to v souladu s vyhláškou č. 667/2004 Sb, kterou se stanoví obsah a rozsah dokumentace jeskyní. Aktuálně se na území České republiky nachází přes 3000 jeskyní.¹⁰⁸

¹⁰⁶ PRŮCHOVÁ, Ivana. § 10 [Ochrana a využití jeskyní]. In: VOMÁČKA, Vojtěch, KNOTEK, Jaroslav, KONEČNÁ, Michaela, HANÁK, Jakub, DIENSTBIER, Filip, PRŮCHOVÁ, Ivana. Zákon o ochraně přírody a krajiny. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 119, marg. č. 4.

¹⁰⁷ Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky: Jednotná evidence speleologických objektů (JESO) [online]. Dostupné z: <https://jeso.nature.cz/>

¹⁰⁸ SPRÁVA JESKYNÍ ČR [online]. Průhonice: Správa jeskyní České republiky. Dostupné z: <https://www.caves.cz>

2 Prameny a právní zakotvení svobody pohybu a životního prostředí

Úpravu a zakotvení svobody pohybu a pobytu nalezneme v ústavním pořádku, konkrétně tedy v Listině základních práv a svobod. Konkrétně se jedná o čl. 14 odst. 1–5 LZPS, který výslovně zaručuje svobodu pohybu a pobytu. Je nezbytné zmínit čl. 14 odst. 3, který dovoluje tyto svobody v určitých případech omezit. Problematiku svobody pohybu a pobytu však upravuje na nadnárodní úrovni také Protokol č. 4 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, a tady k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv. Protokol zakotvuje svobodu pohybu a pobytu zakotvuje a upravuje v čl. 2 ve čtyřech odstavcích, přičemž je nutné zmínit také čl. 3 a čl. 4, který obsahuje práva související.

Úprava životního prostředí je tak značně obšírná a roztržena do desítek samostatných zákonů a právních předpisů, proto je s ohledem na rozsahové kritérium vhodné přiblížit pouze ty prameny, jež jsou pro účely práce nejvíce stěžejní.

Na nejvyšší, a tedy ústavní, úrovni se jedná o Ústavu České republiky, a poté o Listinu základních práv a svobod. V čl. 7 Ústavy nalezneme úpravu týkající se zacházení s přírodními zdroji a přírodním bohatstvím. Doslovně tedy, že „*stát dbá o šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství*“¹⁰⁹. Další úpravu životního prostředí nalezneme v LZPS, a to zejména v jejím čl. 35. V čl. 35 odst. 1 LZPS zakotvuje právo na příznivé životní prostředí, a to tak, že říká, že „*každý má právo na příznivé životní prostředí*.“¹¹⁰ Právo na včasné a úplné informace o životním prostředí poté nalezneme v čl. 35 odst. 2. a v čl. 35 odst. 3 je upravena povinnost, a to, že „*při výkonu svých práv nikdo nesmí ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem*.“¹¹¹

Stěžejním předpisem pro potřeby diplomové práce je zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Tento zákon nám mimo jiné přináší přehled, definici a úpravu jednotlivých kategorií zvláště chráněných území, a to včetně jeskyní. Nalezneme v něm taktéž podrobný výčet přestupků a sankcí.

¹⁰⁹ Čl. 7 Ústavy České republiky

¹¹⁰ Čl. 35 odst. 1 Listiny základních práv a svobod

¹¹¹ Čl. 35 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

V oblasti práva životního prostředí je dalším důležitým obecným předpisem zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí. Tento nám přináší vymezení základních definic práva životního prostředí, zásad ochrany životního prostředí i související povinnosti právnických a fyzických osob.

Jako další významný a relevantní předpis shledávám zákon č. 289/1995 Sb., lesní zákon. Jedná se o složkový zákon, který nám přináší definici pojmů, jež úzce souvisí s lesem a s výkonem činností v něm. Zejména zde nalezneme výčet omezených a zakázaných činností, a to včetně výčtu a přehledu sankcí, které hrozí v případě spáchání konkrétně vymezených přestupků.

Na podzákoné úrovni pak je nutné zmínit zejména vyhlášovací předpisy, kterými se vyhláší jednotlivá zvláště chráněná území, mimo národních parků.¹¹² Jedná se tak zejména o vyhlášky ministerstev, nařízení vlády a další podzákoné relevantní předpisy.

3 Omezení svobody pohybu v právu životního prostředí

V této kapitole se pokusím přiblížit a obsáhnout problematiku pohybu a pobytu v jednotlivých zvláště chráněných územích, a to v národním parku, chráněné krajinné oblasti, v národní přírodní rezervaci, v přírodní rezervaci, v národní přírodní památce a přírodní památce, dále také jak je to s pohybem a pobytem v lese a v jeskyni. Jak jsem již zmínila výše, zaměřím se tedy pouze na terestrické, nikoliv akvatické prostředí.

Dále vysvětlím a popíšu, jaká jsou pravidla pro pohyb a pobyt ve výše uvedených lokalitách, a taktéž se budu věnovat tématu odpovědnosti a sankcí, které hrozí v případě, jsou-li daná zákonem stanovená omezení porušena.

Definici a přiblížení jednotlivých pojmů, a tedy jednotlivých kategorií zvláště chráněných a dalších území jsem se věnovala v kapitole první.

Pro veškeré následující kapitoly a pro celé téma diplomové práce ovšem považuji za nutné a důležité zdůraznit skutečnost, že všechny podmínky, ať již ty obecné, bližší ochranné, či ty, které platí při chování v lesích nebo v krajině, je nutné chápat a posuzovat provázaně a vzájemně.

¹¹² Tyto jsou vyhlášeny přímo zákonem.

3.1 Pohyb a pobyt v lese

Pohyb a pobyt v lese úzce souvisí s následujícími podkapitolami, které upravují chování v jednotlivých zvláště chráněných územích. Zpravidla jsou lesy nedílnou součástí nejen zvláště chráněných území, nýbrž celé České republiky, kdy zde pokrývají cca 34 %¹¹³ celého území státu, přičemž je nutno podotknout, že se tato plocha stále rozrůstá.¹¹⁴

Pohyb i pobyt v lese se řídí určitými zákonnými pravidly a podmínkami, které je nutno dodržovat a dbát na ně. Tato pravidla upravuje a blíže specifikuje výše zmiňovaný lesní zákon.

Jak jsem již zmínila výše, vymezení pohybu právo vstupovat do lesa náleží každému, přičemž obecně platí, že vlastníci lesa nesmí území lesa oplotit¹¹⁵, každému také náleží právo sbírat pro svou potřebu lesní plody, a také suché na zemi ležící klestí. Vymezení omezení, zákazů a podmínek poté přehledově přináší § 20 lesního zákona, přičemž se relevantním typům omezení budu věnovat níže, přičemž mezi relevantními typy shledávám pro účely diplomové práce zejména zákazy upravené v ustanovení § 20 odst. 1 písm. g), h), i), j), k), m), jelikož tato přímo souvisí, respektive v sobě obsahují úpravu pohybu, případně pobytu.

Obecně lze říci, že tyto zákazy směřují buďto k ochraně lesa, a to z pohledu životního prostředí, anebo k ochraně práv vlastníka, kterému les patří.

3.1.1 Konkrétní případy omezení pohybu a pobytu v lese

V případě ustanovení § 20 odst. 1 písm. g) hovoříme o zákazu jízdy a stání motorových vozidel na lesních územích, přičemž pokud hovoříme o motorových vozidlech, tak dle zákona o pozemních komunikacích jsou těmito nekolejová vozidla, která jsou poháněná vlastní pohonnou motorovou jednotkou.¹¹⁶¹¹⁷ Tento zákaz se týká jak míst, která z logiky a povahy věci vůbec ke stání ani k jízdě vozidel neslouží. Příkladem těchto nevhodných míst mohou být např. lesní svažité terény, či houští a lesní porosty, také se tento zákaz týká lesních cest, jakožto

¹¹³ Lesnictví. Portál eAGRI: resortní portál Ministerstva zemědělství [online]. Dostupné z: <https://eagri.cz/public/web/mze/lesy/lesnictvi/>

¹¹⁴ Lesnictví. Portál eAGRI: resortní portál Ministerstva zemědělství [online]. Dostupné z: <https://eagri.cz/public/web/mze/lesy/lesnictvi/>

¹¹⁵ Výjimku z oplocení lesa tvoří oplocení, které vzniklo z důvodu pro potřeby obory nebo farmy chovů zvěře, lesní školky či jako ochrana lesních porostů před zvěří.

¹¹⁶ § 2 písm. g) zák. č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích

¹¹⁷ Zák. č. 361/2000 Sb. zde v § 2 písm. g) řadí i trolejbus, tento ovšem není pro téma diplomové práce relevantní.

účelových komunikací, a také i veškerých komunikačních linií, které se v lesích či v pozemních určených k plnění funkce lesa nacházejí a nepatří mezi pozemní komunikace.

Je nutné podotknout, že z daného zákazu jízdy a stání motorových vozidel může vlastník lesa udělit výjimku. Mimo výjimky, kterou může udělit vlastník lesa, existuje z daného zákazu i výjimka zákonná, kterou upravuje § 20 odst. 6, a která říká, že „*zákaz jezdit a stát v lese s motorovými vozidly neplatí pro zaměstnance orgánu státní správy lesů v obvodu jejich působnosti při výkonu činnosti podle tohoto zákona a pro osoby, které vykonávají činnosti povolené zvláštními předpisy,*¹¹⁸“ kdy zvláštními předpisy jsou zde např. zákon ČNR č. 133/1985 Sb., o požární ochraně, ve znění pozdějších předpisů nebo zákon ČNR č. 62/1988 Sb., o geologických pracích, ve znění pozdějších předpisů.¹¹⁹

Ustanovení § 20 odst. 1 písm. h) lesního zákona poté zakazuje vstupovat do míst oplocených nebo označených zákazem vstupu. Oplotit les, respektive část lesa, je možno jen v taxativně zákonem stanovených způsobech. Mezi tyto zákonné způsoby patří oplocení farmových chovů zvěře, oplocení lesních školek, oplocení zřízení k ochraně lesních porostů před zvěří a oplocení obor, přičemž je nutné podotknout, že oplocovat les z důvodu omezení obecného užívání, či z důvodu vlastnických, je výslovně zakázáno. Z výše uvedeného vyplývá, že místa, kam je vstup zakázán, jsou právě oplocené lesní školky, území, která slouží k ochraně lesních porostů před zvěří, území určená k farmovým chovům zvěře a obory.

Další výjimkou z obecného užívání lesa tvoří území či místa, která byla označena zákazem vstupu, přičemž tento zákaz mohl vyznačit buď orgán veřejné moci nebo vlastník lesa, je nutno ovšem podotknout, že není možné vyznačit zákaz vstupu do lesa čistě z vlastnických důvodů.¹²⁰ V obou daných případech však může dle zákona udělit vlastník lesa ze zákazu výjimku.

Navazující ustanovení § 20 odst. 1 písm. i) upravuje zákaz vstupu do porostů, kde se provádí těžba, manipulace nebo doprava dříví. Zákaz vstupu do míst, která jsou zasažena a ovlivněna aktuálně probíhající těžbou dříví či souvisejícími činnostmi souvisí především s ochranou zdraví a života návštěvníků

¹¹⁸ § 20 odst. 6, zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů

¹¹⁹ FLORA, Martin. § 20 [Zákaz některých činností v lesích]. In: FLORA, Martin, STANĚK, Jiří, PRŮCHOVÁ, Ivana. Lesní zákon. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, str. 201.

¹²⁰ FLORA, Martin. § 20 [Zákaz některých činností v lesích]. In: FLORA, Martin, STANĚK, Jiří, PRŮCHOVÁ, Ivana. Lesní zákon. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 209, marg. č. 19.

lesa. Je však nutno podotknout, že místa, kde se těžba, manipulace nebo doprava dříví provádí, by měla být náležitě označena, a to takovým způsobem, aby byla minimalizována možnost nevědomosti potenciálních návštěvníků daného území a osoby, které těžbu, manipulaci, či dopravu dřeva provádějí musí dodržovat další povinnosti, které jim z právních předpisů vyplývají, a to tak, aby bylo minimalizováno riziko vzniku jakékoliv újmy. Předpisy, ze kterých musí výše zmíněné osoby vycházet, jsou nařízení vlády č. 339/217 Sb., o bližších požadavcích na způsob organizace práce a pracovních postupů při práci v lese a na pracovištích obdobného charakteru, a dále zák. č. 309/2006 Sb., o zajištění dalších podmínek bezpečnosti a ochrany zdraví při práci.

Zákaz jízdy mimo lesní cesty a vyznačené trasy na kole, na koni, na lyžích nebo na saních poté upravuje § 20 odst. 1 písm. j). Je nutné podotknout, že omezení se netýká pouze uvedených prostředků, a tedy koní, kol, lyží a saní, ale nese v sobě omezení i pro další prostředky, jejichž používáním by došlo, či mohlo dojít, ke způsobení obdobné újmy, jako by to bylo při používání prostředků jmenovitě určených. Mezi takovéto prostředky pak můžeme řadit například koloběžky, snowboardy, jiná zvířata a další obdobné prostředky. Omezení jízdy mimo lesní cesty na kole, koni, lyžích, saních či obdobných prostředcích směřuje zejména k ochraně a prevenci vzniku jak majetkové, tak ekologické újmy, přičemž by při provádění této zakázané činnosti mohlo docházet k poškozování lesa, zejména pak k poškozování jeho stromové či půdy a taktéž k ohrožování volně žijící fauny.

Ustanovení § 20 odst. 1. písm. k) je poté ustanovením, které zasahuje do omezení pobytu, přičemž tímto ustanovením zákonodárce zakazuje mimo vyhrazená místa kouřit, rozdělávat nebo udržovat otevřené ohně a tábořit. S ohledem na zaměření diplomové práce je za vhodné přiblížit pouze poslední bod omezení, kterým je zákaz táboření mimo vyhrazená místa. Táboření nám definuje sdělení ministerstva životního prostředí, které říká, že táboření je „*souhrn různých činností umožňujících vícedenní pobyt v přírodě spojený s přenocováním, a to obvykle ve stanech (stavění stanů, příprava stravy, hygiena, likvidace odpadků apod.)*“¹²¹ Budeme-li se bavit o vyhrazeném místě, tak označení takového místa je v rukou vlastníka. Takovýmto místem může být buď místo, které je k táboření formálně určené, a tady je např. označeno cedulí či tabulkou s informací, že je zde táboření povoleno, tak dále tato vyhrazenost může vyplývat i z materiálního

¹²¹ Sdělení ministerstva životního prostředí č. j. 410/1114/96.

hlediska, a tedy z jakéhosi faktického stavu daného místa, kdy se může jednat např. o turistický přístřešek, loveckou chatu, plácek s ohništěm, apod., bude-li se jednat o sporné případy, tak vlastník lesa zde může vyslovit skutečnost, že je zde daná činnost zakázána, nebo naopak povolena. V souvislosti s výše uvedeným je nutné zdůraznit, že nelze táboření zaměňovat s bivakováním, kterým rozumíme pouze nocování v lese. Bivakování totiž znaky uvedené ve sdělení nesplňuje, a tedy není tábořením.

Je nutné doplnit, že z veškerých výše uvedených zákazů a omezení může vlastník lesa povolit výjimku, a tím tato omezení a zákazy omezit.

3.2 Omezení pohybu a pobytu ve zvláště chráněných územích

Pohyb a pobyt ve zvláště chráněných územích jsou regulovány jak speciálními ustanoveními, která upravují omezení v každém jednotlivém typu zvláště chráněného území, tak se na ně vztahují také ustanovení obecná. Mezi tato obecná pravidla pak patří především příslušná ustanovení zákona o lesích a dále příslušná ustanovení, která upravují obecné podmínky přístupu do krajiny, a také ustanovení upravující omezení přístupu do krajiny. Obecným podmínkám přístupu do lesa a přístupu do krajiny jsem se věnovala v kapitolách výše.

Jako vhodné zde však považuji přiblížit navíc výše zmíněné ustanovení § 64 ZOPK, jež upravuje omezení přístupu do krajiny. Toto ustanovení říká, že *„hrozí-li poškozování území v národních parcích, národních přírodních rezervacích, národních přírodních památkách a v první zóně chráněných krajinných oblastí nebo poškozování jeskyně, zejména nadměrnou návštěvností, může orgán ochrany přírody po projednání s dotčenými obcemi opatřením obecné povahy omezit nebo zakázat přístup veřejnosti do těchto území nebo jejich částí. Zákaz či omezení vstupu musí být řádně vyznačeny na všech přístupových cestách a vhodným způsobem i na jiných místech v terénu.“*¹²²

Výše uvedené ustanovení nám tedy říká, že je možné ještě nad zákonný rámec omezit či zakázat přístup veřejnosti do určitých lokalit, případně do jejich částí. Těmito lokalitami pak ovšem nejsou všechny kategorie zvláště chráněných území, nýbrž pouze taxativně určené lokality, a to národní park, národní přírodní

¹²² § 64 zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

rezervace, národní přírodní památka a první zóna chráněných krajinných oblastí a také jeskyně.

Důvodem tohoto omezení či zákazu může být zpravidla hrozba poškozování daných lokalit. Je nutno podotknout, že se jedná o prevenční nástroj, tudíž není nutné, aby již k poškození došlo, ale postačuje, aby zde byla reálná hrozba poškození. Hrozba poškozování těchto území pak může být přímo důsledkem zejména nadměrné návštěvnosti, ale nevylučují se ani jiné důvody. Nadměrná návštěvnost je ovšem v zákoně vymezena jakožto demonstrativní, nikoliv taxativní důvod, a tak se k omezení dle § 64 ZOPK může přistoupit i z jiných důvodů.

K samotnému omezení poté dochází vydáním opatření obecné povahy. Opatření obecné povahy pak může, po projednání s dotčenými obcemi, vydat příslušný orgán ochrany přírody, kterým jsou buď krajské úřady, správy národních parků, nebo Agentura ochrany přírody. Bavíme-li se o procesních postupech přijímání daného opatření, pak ZOPK nestanovuje, mimo povinnost projednání s obcí, žádné další speciální podmínky a je tak nutné se řídit obecnými podmínkami, jež upravuje Správní řád.

V následujících kapitolách se již budu věnovat pohybu a pobytu z pohledu jednotlivých typů zvláště chráněných území. V souvislosti s tímto a také s výše uvedeným důležité považuji zmínit fakt, že jakékoliv omezení, které vyplývá ze ZOPK, a jež v sobě obsahuje zákaz vstupu či vjezdu, se netýká pracovníků orgánů ochrany přírody a strážů ochrany přírody. Proto, aby byly tyto osoby ze zákazu vyjmuty, respektive aby se na ně zákaz vůbec nevztahoval, je nutné, aby při činnosti, jež je předmětem zákazu, vykonávali povinnosti, které jim plynou přímo ze ZOPK.¹²³

Mimo výše uvedené považuji za důležité zmínit i fakt, že omezení a pravidla chování v jednotlivých zvláště chráněných území upravují zpravidla dva typy podmínek.

První kategorií jsou základní ochranné podmínky. Tyto ustanovuje v příslušných ustanoveních, jež se týkají konkrétních zvláště chráněných územích, přímo ZOPK. Základní ochranní podmínky obecně vymezují pravidla chování pro v rámci celého území konkrétního zvláště chráněného území.

¹²³ § 90 odst. 17 zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

Druhou kategorií pak jsou bližší ochranné podmínky. Bližší ochranné podmínky slouží k rozšíření výše zmíněných základních ochranných podmínek. Tyto bližší ochranné podmínky však nenajdeme, mimo bližší ochranné podmínky jednotlivých národních parků, v ZOPK, nýbrž zpravidla v příslušných vyhlášovacích předpisech, jež slouží k vyhlášení konkrétních chráněných území. Může jimi být například nařízení vlády, kterým se vyhláší konkrétní chráněná krajinná oblast, nebo například vyhláška Ministerstva životního prostředí, kterým se vyhláší národní přírodní rezervace.

V kontextu těchto zákonných omezení a pravidel pro výkon a provozování činností je nutné zmínit i ustanovení § 43 ZOPK.

3.3 Pobyť a pohyb v národních parcích

Jak jsem již uvedla v kapitole výše, národní parky jsou velkoplošná území s takovými přírodními a krajinnými prvky a útvary, které jsou významné na mezinárodní úrovni. Dalšímu podrobnějšímu popisu a přiblížení národních parků v České republice jsem se věnovala v kapitole druhé.

V této kapitole považuji za důležité přiblížit ustanovení, která již přímo souvisí s pohybem a pobytem v národních parcích, a hlavně s jejich omezením. Vzhledem k tomu, že národní parky tvoří ty nejdůležitější přírodní území a požívají velice vysoké ochrany, považuji za vhodné rozdělit podkapitolu podrobněji. V dílčích podkapitolách se poté pokusím přiblížit samostatně obecné podmínky, bližší ochranné podmínky jednotlivých národních parků, a také klidová území.

Obecné podmínky chování osob v národních parcích upravuje § 16 ZOPK, v následujících ustanoveních § 16a, § 16b, § 16c a § 16d jsou poté specifikovány bližší ochranné podmínky jednotlivých národních parků.¹²⁴ V souvislosti s chováním v národních parcích je nutné brát v potaz dále také obecné podmínky chování v lese, které upravuje § 19 lesního zákona, a také obecné podmínky přístupu do krajiny, jež poté upravuje § 63 ZOPK.

Důležitým nástrojem, respektive dokumentem, který je nutno v daných souvislostech zmínit, je návštěvní řád národního parku. Tyto návštěvní řady se v elektronické formě nacházejí a jsou k dispozici na oficiálních webových stránkách národních parků. Návštěvní řady národních parků v sobě poté obsahují

¹²⁴ NP Šumava, NP České Švýcarsko, NP Podyjí, NP Šumava

pravidla a podmínky omezení, a také přehled konkrétních činností jež jsou na území daného národního parku zakázány nebo omezeny.¹²⁵

3.3.1 Základní ochranné podmínky

Obecné podmínky chování v národních parcích se dají rozdělit do dvou skupin, jež spolu vzájemně souvisí.

První skupinu tvoří taxativní výpis činností, které jsou zakázány na celém území národních parků. V souvislosti s pohybem či pobytem se pak v této skupině činností nachází pouze jediné ustanovení, kterým je § 16 odst. 1 písm. l). Toto ustanovení se dotýká létání, přičemž zakazuje létat na území národního parku v případě, kdy toto je v rozporu se zákonnými podmínkami – je nutné připomenout, že tyto podmínky nám zadává opatření obecné povahy, které bývá vydáváno např. dle zákona o civilním letectví.¹²⁶ Jiné omezení či regulace, jež by souvisela s pohybem či pobytem osob, se již ve výčtu činností nevyskytuje. Tuto skutečnost však připisují tomu, že takové obecné omezení jiných běžných a častých činností, pro celé území národního parku, by bylo, dle mého uvážení, příliš přísné.

Druhou skupinu poté tvoří takové činnosti, které jsou v národních parcích zakázány téměř všude, ovšem s výjimkou zastavěných území a zastavitelných ploch obcí. Jedná se tedy o činnosti, které jsou v určitých územích parků povoleny. V této druhé skupině již je však omezení činností přísnější a konkrétnější. Tento fakt je však logický, když vezmeme v úvahu to, že se dotýká takových míst a lokalit národních parcích, která jsou ušetřena výrazné lidské činnosti. Omezení, která se těchto území týkají, se pak dotýkají jak pohybu, tak pobytu.

Budeme-li se bavit o omezení pohybu, pak tento v národních parcích je omezen při vykonávání určitých, taxativně vymezených činností. Je nutno dodat, že dále uvedené činnosti nejsou pouze omezeny, ale jsou přímo ze zákona zakázány. Není zde tedy ani možnost danou činnost vykonávat s předchozím souhlasem orgánu ochrany přírody, jako je tomu například u přírodních rezervací. Dále je třeba vyzvednout, že tyto činnosti však nejsou zakázány na celém území národního parku, nýbrž pouze tam, kde se nenachází zastavěná území a zastavitelné plochy obcí.

¹²⁵ § 19 zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

¹²⁶ § 44 odst. 3 zákona č. 49/1997 Sb., o civilním letectví a o změně a doplnění zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů, ve znění zákona č. 225/2006 Sb., zákona č. 274/2008 Sb. a zákona č. 301/2009 Sb.

Prvním zákazem je zákaz vjíždění a setrvávání s motorovými vozidly, přičemž dle komentáře se tento zákaz vztahuje i na obytné přívěsy.¹²⁷ Toto vjíždění a setrvávání je možno provádět v rámci silnic, místních komunikací či v rámci míst, jež k této činnosti vyhradil orgán ochrany přírody. Všude jinde jsou tyto činnosti zakázány. Samozřejmě i zde existují zákonné výjimky. Jedná se např. o vjíždění a setrvávání vozidel, která ke svému výkonu užívá veterinární služby, složky integrovaného záchranného systému, dále také vozidla správců a provozovatelů vodovodů, a dalších obdobných institucí. Dále jsou ze zákazu vyjmuti nájemci a vlastníci nemovitostí. Veškeré výjimky, které z tohoto zákazu existují, jsou taxativně vymezeny v daném ustanovení, a to § 16 odst. 2 písm. l).

Druhým zákazem, jež úzce souvisí s omezením pohybu, je § 16 odst. 2 písm. m). Tímto ustanovením je dotčena jízda na kole a jízda na koni. Na těchto prostředcích, respektive zvířatech, tak je možno jezdit, stejně jako v případě motorových vozidel, pouze po silnicích, místních komunikacích orgánem ochrany přírody vyhrazených místech. Stejně jako tomu je u obdobného ustanovení v lesním zákoně, konkrétně v § 20 odst. 1 písm. j). lesního zákona, je, dle mého názoru, nutné toto omezení vztáhnout i na obdobné prostředky, které by mohly mít za následek způsobení stejné či podobné újmy, jako kolo nebo kůň. Toto omezení se však nevztahuje globálně na všechny osoby. Dané ustanovení ZOPK pak taxativně určuje osoby, jež jsou z tohoto zákonného omezení vyjmuty.

Třetí zákaz, který se dotýká omezení pohybu, je zákaz provozování určitých, konkrétně vymezených sportů.¹²⁸ Mezi sporty, které jsou zde omezeny, patří provozování horolezeckých sportů, konkrétně se tedy může jednat o bouldering, sportovní lezení, pískovcové lezení, ferratové lezení, případně více délkové lezení. Dalšími zakázanými sporty jsou vodní sporty, přičemž zákon k vodním sportům výslovně specifikuje zákaz splouvání vodních toků. Tyto činnosti, tedy jak horolezectví, tak vodní sporty, je možné vykonávat na místech, která jsou k tomu vyhrazena a určena orgánem ochrany přírody. Místa, která jsou pro provozování horolezectví a vodních sportů vyhrazena, určí opatřením obecné povahy příslušný orgán ochrany přírody, kterým je v daném případě správa národního parku. Dále je

¹²⁷ KONEČNÁ, Michaela, HANÁK, Jakub. § 16 [Základní ochranné podmínky národních parků]. In: VOMÁČKA, Vojtěch, KNOTEK, Jaroslav, KONEČNÁ, Michaela, HANÁK, Jakub, DIENSTBIER, Filip, PRŮCHOVÁ, Ivana. Zákon o ochraně přírody a krajiny. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, str. 185, marg. č. 78.

¹²⁸ § 16 odst. 2 písm. n) zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

možno je vykonávat v rámci národních parků také v obcích, a to na místech zastavěných a zastavitelných.

Dalším zákazem, který je pro téma diplomové práce relevantní, je zákaz táboření. Co je chápáno jako táboření jsem již definovala v kapitole výše, přesněji 4.1.1., kde jsem pojednávala o konkrétních případech omezení pohybu a pobytu v lese. Zákaz táboření upravuje § 16 odst. 2 písm. o) ZOPK. Ten jej zakazuje všude, mimo vyhrazená místa, která jsou vyhlášena orgánem ochrany přírody, a to v opatřeních obecné povahy. Táboření je možno realizovat také na zastavěných a zastavitelných území obcí. Místa, která jsou pro táboření vyhrazena, určí opatřením obecné povahy příslušný orgán ochrany přírody, kterým je v daném případě správa národního parku.

V kontextu daných omezení, a tedy celého § 16 ZOPK i omezení následujících, je nutné zmínit i ustanovení § 43 ZOPK. Toto ustanovení nám zadává možnost udělení a vzniku výjimek z daných zákazů a omezení, které upravují jak zákazy činností v rámci celého území všech národních parků, tedy § 16 odst. 1, tak zákazy činností v rámci nezastavěných a nezastavitelných území obcí v národních parcích, tedy § 16 odst. 2. Výjimky z těchto zákazů a omezení však nelze zadávat jen tak dle vlastního uvážení. Důvody, k tomu, aby výjimka vznikla, jsou zákonem přesně dané a definované. Zákonné důvody pro vznik výjimky ze zákazů je možno členit do tří skupin. První skupinou jsou výjimky, jež vznikly z důvodu, kdy jiný veřejný zájem převažuje nad zájmem ochrany přírody. Do druhé skupiny patří situace, kdy je výjimka v samotném zájmu ochrany přírody. Třetí skupinu poté tvoří situace a případy, kdy činnost, která bude předmětem povolení či výjimky, významným způsobem neovlivní dané chráněné území, respektive neovlivní ty přírodní statky, které spadají pod ochranu a pro které bylo chráněné území vyhlášeno.

Je nutné také doplnit, že pro vznik výjimky ze zákazu nepostačí pouze samotná existence zákonného důvodu, nýbrž je pro vznik výjimky ze zákazu potřebné také povolení příslušného orgánu ochrany přírody. Povolení příslušného orgánu ochrany přírody, respektive udělení výjimky ze zákazu, bude mít v takových případech zpravidla podobu rozhodnutí.¹²⁹ Můžou se ovšem vyskytnout i situace, kdy bude

¹²⁹ DIENSTBIER, Filip. § 43 [Výjimky ze zákazů ve zvláště chráněných územích]. In: VOMÁČKA, Vojtěch, KNOTEK, Jaroslav, KONEČNÁ, Michaela, HANÁK, Jakub, DIENSTBIER, Filip, PRŮCHOVÁ, Ivana. Zákon o ochraně přírody a krajiny. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 305, marg. č. 4.

výjimka udělena neurčitému okruhu adresátů. V takovém případě by povolení této výjimky mělo formu opatření obecní povahy. Orgánem ochrany přírody, jež je pro udělení výjimky z výše uvedených důvodů příslušný, bude v případě všech národních parků příslušná správa národního parku.

3.3.2 Bližší ochranné podmínky jednotlivých národních parků

Zákon mimo obecné podmínky chování v národních parcích upravuje také speciální režim pro jednotlivé národní parky. Jak jsem již uvedla, v České republice se nacházejí celkem čtyři národní parky, a to Národní park České Švýcarsko, Krkonošský národní park, Národní park Podyjí a Národní park Šumava. Bližší ochranné podmínky, jež stanovuje zákon, se v těchto jednotlivých chráněných území ovšem téměř nedotýkají pohybu a pobytu jako takového, a proto je pro účely a téma diplomové práce neshledávám relevantní. Je ovšem důležité nezapomínat na fakt, že ačkoliv pohyb a pobyt není ve většině parků omezen na základě bližších ochranných podmínek, jsou či mohou tyto činnosti být omezeny na základě základních ochranných podmínek, či na základě opatření obecné povahy, kterými se vyhláší klidová území.

Výjimku tvoří bližší ochranné podmínky Národního parku České Švýcarsko, jelikož tyto přímo zasahují do omezení pobytu. Pobyt tyto podmínky omezují v tom ohledu, že úplně zakazují nocování ve volné přírodě.¹³⁰ Nocování je v Národním parku České Švýcarsko povoleno pouze na takových místech, která pro tyto účely vyhradila opatřením obecné povahy Správa Národního parku České Švýcarsko. Vhodné mi připadá zmínit, že se jedná o nocování, nikoliv jen o táboření, kdy toto upravují a omezují obecné podmínky chování v národních parcích. Na území Národního parku České Švýcarsko tak nelze nejen tábořit, ale ani bivakovat tam, kde to přímo nepovolil orgán ochrany přírody.

Omezit pohyb a pobyt, případně další činnosti, v jednotlivých národních přírodních parků ovšem lze i nad rámec, který udává ZOPK v základnách a v bližších ochranných podmínkách. K tomuto omezení pak dochází především vyhlášením klidových území národních parků, kdy tyto vyhláší opatřením obecné povahy Ministerstvo životního prostředí. Klidovým územím národních parků se věnuji samostatně v kapitole níže.

¹³⁰ § 16a zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

3.3.3 Klidová území národních parků

Klidová území jsou instituty, respektive zákonné nástroje, které se nachází v národních parcích. Jedná se o takové významné lokality národních parků, které by ze své povahy měly požívat vyšší ochrany, přičemž chrání takové vzácné přírodní úkazy, ekosystémy a druhy flory a fauny, které jsou na průměru návštěvníků vysoce citlivé. Jsou to takové lokality, kde je nutné, pro ochranu a nerušený vývoj těchto přírodních fragmentů, společenství a ekosystémů, omezit veřejnost a masový pohyb návštěvníků. Klidová území tedy bývají vyhlášována za účelem regulace a omezování pohybu a pobytu veřejnosti tam, kde to citlivost jednotlivých přírodních složek vyžaduje. Zákonná úprava klidových území se nachází v § 17 ZOPK.¹³¹

Klidová území je možné vyhlásit po celém území národního parku, nehledě na to, v jaké zóně se území, jež má být klidovou zónou omezeno, nachází. Jen pro připomenutí zmiňuji, že v rámci národních parků lze vyhlásit čtyři různé kategorie zón, a to dle toho, jakého charakteru je území, jež bude daná ochranná zóna pokrývat.

V rámci celé lokality klidových území pak platí, že je možno se pohybovat pouze po takových cestách nebo trasách, jež byly vyhrazeny orgánem ochrany přírody. Pohyb mimo tyto cesty a trasy je zákonem zakázán. Příslušný orgán ochrany přírody bude v dané lokalitě klidového území vyhrazovat cestu či trasu, po které se lze pohybovat. Může při tomto učinit vyhlášení podmínky, jež se užívání cesty či trasy týká. Tato podmínka se může týkat rozsahu pohybu, způsobu pohybu, či času, respektive určením kdy, jak a v jaké míře se lze po dané cestě či trase pohybovat.¹³²

Ze zákazu pohybu mimo cesty ovšem existují zákonné výjimky. Tento zákaz se netýká *„vlastníků a nájemců pozemků při vstupu na jejich pozemky, členů základních složek integrovaného záchranného systému, obecní policie, ozbrojených sil České republiky, Celní správy České republiky, Vězeňské služby České republiky, pracovníků dalších orgánů veřejné moci, pracovníků odborné organizace státní památkové péče, pracovníků veterinární služby, pracovníků správců vodních toků*

¹³¹ § 17 zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

¹³² KONEČNÁ, Michaela. § 17 [Klidová území národního parku]. In: VOMÁČKA, Vojtěch, KNOTEK, Jaroslav, KONEČNÁ, Michaela, HANÁK, Jakub, DIENSTBIER, Filip, PRŮCHOVÁ, Ivana. Zákon o ochraně přírody a krajiny. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, str. 199.

a provozovatelů vodovodů a kanalizací, energetických soustav, ropovodů, produktovodů a veřejných komunikačních sítí při plnění jejich úkolů. ¹³³ Zákon tak jasně a taxativně definuje personální výjimky na které se zákaz vstupu mimo vyhlášené cesty a trasy nevztahuje.

Příslušným orgánem, jež klidová území národních parků vyhlašuje, je Ministerstvo životního prostředí, která tak činí vydáním opatření obecní povahy. Veškeré činnosti, jež jsou v rámci daného národního parku zakázány, jsou k nalezení v návštěvním řádu daného národního parku.

3.4 Pobyť a pohyb v chráněných krajinných oblastech

Omezení činností v chráněných krajinných oblastech upravuje v ZOPK § 26, který zde definuje jejich základní ochranné podmínky. Dané ustanovení se poté dělí na několik částí, přičemž se první odstavec věnuje výčtu činností, jež jsou zakázány v rámci celého území chráněných krajinných oblastí. Druhou skupinou, odstavcem, je výčet činností, jež jsou zakázány na území první zóny chráněných krajinných oblastí a třetí odstavec tvoří další zákazy, které platí v rámci první a druhé zóny.¹³⁴ Pouze pro připomenutí zmiňuji, že chráněné krajinné oblasti se zpravidla dělí na čtyři zóny, přičemž zóna první je zónou nejvýznamnější a nejvíce chráněnou. Mimo tyto základní a obecné podmínky, které nám udává ZOPK, existují i bližší ochranné podmínky. Tyto bližší ochranné podmínky se poté nacházejí v samostatných nařízeních vlády, jimiž bývají vyhlašovány konkrétní chráněné krajinné oblasti.

Dále je v souvislosti s chováním v chráněných krajinných oblastech nezbytné brát v potaz také obecné podmínky chování v lese, které upravuje § 19 lesního zákona, a také obecné podmínky přístupu do krajiny, jež poté upravuje § 63 ZOPK. V potaz je nutné brát také § 64 ZOPK, který pojednává o omezení vstupu z důvodu ochrany přírody. Toto ustanovení zadává, že omezit vstup, a tedy pohyb veřejnosti lze použít pouze v rámci první zóny chráněných krajinných oblastí. Omezit pohyb návštěvníků z důvodu ochrany přírody, tedy dle § 64 ZOPK, tak nelze v zóně druhé, třetí, ani čtvrté.

¹³³ § 17 odst. 2 zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

¹³⁴ § 26 zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

3.4.1 Základní ochranné podmínky

V případě základních ochranných podmínek, jež platí pro celé území chráněné krajinné oblasti, tedy ve všech zónách a nejsou na ně vázány. Tyto základní podmínky udává § 26 odst. 1, kde je taxativně vymezuje. Budeme-li reflektovat pouze omezení, která se týkají pohybu a pobytu, a která tak jsou relevantní pro diplomovou práci, pak zde se bude jednat o písm. b) a c) daného ustanovení.

První omezení, které zákon upravuje a které je relevantní pro diplomovou práci, je omezení týkající se pobytu v chráněných krajinných oblastech. Tímto omezením je zákaz táboření. Na celém území chráněných krajinných oblastí se zakazuje tábořit na místech, která k tomuto nejsou vyhrazena, přičemž vyhrazení těchto míst je podmíněno souhlasem orgánu ochrany přírody. Je nutné zmínit, že příslušný zákon zakazuje pouze táboření. Nocování, a tedy bivakování, zde tak není vůbec dotčeno, a lze ho provozovat i bez souhlasu.

Druhým zákazem, který se však tentokrát dotýká pohybu, je zákaz vjíždění a setrvávání nejen s motorovými vozidly, ale také s obytnými přívěsy. Toto však neplatí plošně, nýbrž je zakázáno vjíždění a setrvávání mimo silnice, místní komunikace a vyhrazená místa.¹³⁵ Z daného zákazu však existuje výjimka, kdy se tento jmenovitě nedotýká „*vozidel orgánů státní správy, vozidel potřebných pro lesní a zemědělské hospodaření, obranu státu a ochranu státních hranic, požární ochranu a zdravotní a veterinární službu.*“¹³⁶ Lze tedy říci, že ze zákazu jsou vyjmuty zejména takové osoby, jejichž úkony při výkonu povolání převažují nad zájmem ochrany daného území, případně jsou k ochraně či rozvoji ochrany daného území povolána.

Jiná omezení a zákazy, které by přímo souviseli s tématem diplomové práce, a tedy pohybem či pobytem, se zde nevyskytují. Taktéž následující zákonná ustanovení, která upravují zákazy a omezení v rámci první zóny, a poté zákazy a omezení v rámci první a druhé zóny, konkrétně tedy § 26 odst. 2 a odst. 3, takovou úpravu, jež by se přímo dotýkala tématu diplomové práce, neobsahují.

¹³⁵ § 26 odst. 1 písm. c) zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

¹³⁶ § 26 odst. 1 písm. c) zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

3.4.2 Bližší ochranné podmínky

Jak jsem však již zmínila výše, mimo základní obecné podmínky existují, pro omezení pohybu a vykonávání činností v chráněných krajinných oblastech, také bližší ochranné podmínky. Bližší ochranné podmínky se u jednotlivých chráněných oblastí mohou lišit, z logiky věci a charakteru chráněného území se však mohou zákazy a omezení napříč chráněnými oblastmi překrývat.

Příkladem bližších ochranných podmínek, které omezují pohyb či pobyt, mohou být například bližší ochranné podmínky Chráněné krajinné oblasti Český les. Tyto bližší ochranné podmínky upravuje Nařízení vlády č. 70/2005 Sb., kterým se vyhláší Chráněná krajinná oblast Český les¹³⁷, z účinností od 1. 8. 2005. Toto nařízení omezuje některé činnosti, takovým způsobem, že je váže na předchozí souhlas Správy. Mezi činnosti vázané na předchozí souhlas, jež se přímo dotýkají pohybu, zde patří vymezené letecké činnosti, a dále vjezd na definovaná místa na konkrétních prostředcích. Létání v Chráněné krajinné oblasti Český les omezuje § 5 odst. 1 písm. h) daného Nařízení¹³⁸. Tato úprava váže na předchozí souhlas orgánu ochrany přírody možnost provádění vzletů a přistávání konkrétních leteckých prostředků, a to sportovních létajících zařízení. Toto omezení platí na celém území chráněné krajinné oblasti s výjimkou lokalit, jež jsou k této činnosti výslovně vymezeny. Aby tuto činnost bylo možno provozovat bez předchozího souhlasu orgánu ochrany přírody, však musí být splněny dvě podmínky. Za první podmínka místa, kdy je nutné, aby se jednalo o území, které k této činnosti bylo vyhrazeno. A druhou podmínkou je že vyhrazení této lokality musí být písemně odsouhlaseno pověřenou osobou dle příslušného zákona, kterým je zákon o civilním letectví.¹³⁹

Druhým příkladem, respektive ustanovením, které omezuje pohyb osob v Chráněné krajinné oblasti Český les, je písm. i) daného Nařízení¹⁴⁰. V tomto případě dochází k omezení pohybu tím, že je nutné předchozího souhlasu příslušného orgánu ochrany přírody k tomu, aby osoba mohla provádět jízdu na koních a kolech mimo konkrétní místa. Místa, kam lze na kolech a koních vjíždět, jsou pozemní komunikace a dále taková místa, jež jsou k těmto činnostem přímo určená, např. cyklostezky v případě jízdních kol. Dle mého názoru je nutné

¹³⁷ Nařízení vlády č. 70/2005 Sb., kterým se vyhláší Chráněná krajinná oblast Český les

¹³⁸ § 5 odst. 1 písm. h) Nařízení

¹³⁹ § 81 odst. 2 zákona č. 49/1997 Sb., o civilním letectví a o změně a doplnění zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴⁰ § 5 odst. 1 písm. i) nařízení vlády č. 70/2005 Sb., kterým se vyhláší Chráněná krajinná oblast Český les

podotknout, že omezení by se nemělo vztahovat pouze na koně a jízdní kola, nýbrž na veškeré obdobné prostředky, u kterých by vjezd a jízda na nich měli totožné následky, jako právě jízda na kole či koni. Z mého pohledu by do této kategorie měl patřit například vjezd a jízda na jiných podobných zvířatech, či vjezd a jízda na koloběžce či jiném podobném dopravním prostředku. Znovu je ovšem nutné připomenout, že vjezd a jízda na těchto prostředcích či zvířatech mimo konkrétně stanovená místa je možná, ovšem pouze za předpokladu, že k nim dal příslušný orgán ochrany přírody předchozí souhlas. Je zde tedy nutnost nejen toho, aby s činností daný orgán ochrany přírody souhlasil, ale také nutnost, aby tento souhlas předcházel výkonu či provozování této činnosti.

Provádění vzletů a přistávání sportovních létajících zařízení je mimo Chráněnou krajinnou oblast Český les, obdobně regulováno a omezeno například také v Chráněná krajinné oblasti Kokořínsko – Máchův kraj¹⁴¹, kde jsou ovšem tyto činnosti povoleny provozovat pouze v rámci letišť. Na zbylém území je možno je provádět pouze s předchozím souhlasem příslušného orgánu ochrany přírody. Také omezení létání na padácích a závěsných kluzácích poté zavedlo nařízení v rámci Chráněné krajinné oblasti Český ráj¹⁴². V tomto případě je tato činnost zakázána, respektive omezena plošně pro celé území, přičemž zde nejsou výjimky jako v případě Českého lesa či Kokořínska – Máchového kraje, kde tyto činnosti lze vykonávat i bez souhlasu na místech k tomu určených. V Chráněné krajinné oblasti Český ráj tak lze létat na padácích a závěsných kluzácích pouze v takových případech, kdy k jejich výkonu dá příslušný orgán ochrany přírody, Správa, předchozí souhlas.

Další činností, jež také bývá na poli chráněných krajinných oblastí předmětem časté regulace a souvisí s omezením pohybu, je provozování horolezectví, respektive horolezeckých sportů a souvisejících činností. Horolezectví je sportovní aktivita, jež spočívá v doslovném lezení a v lezeckých výstupech ve skalách a skalních stěnách, přičemž na území České republiky jeho historie spadá až do devatenáctého století¹⁴³. V rámci horolezectví můžeme rozlišovat několik disciplín, kterými jsou sportovní lezení, pískovcové lezení,

¹⁴¹ Nařízení vlády č. 176/2014 Sb., kterým se vyhláší Chráněná krajinná oblast Kokořínsko – Máchův kraj

¹⁴² Nařízení vlády č. 508/2002 Sb., kterým se vyhláší Chráněná krajinná oblast Český ráj.

¹⁴³ HUŠEK, Jiří. Horolezectví: hledání rovnováhy s příhodou. Ochrana přírody [online]. Praha, 2008(3). Dostupné z: <https://www.casopis.ochranaprirody.cz/zamereno-na-verejnost/horolezectvi/>

bouldering, ledolezení a více délkové lezení. Z pohledu ochrany přírody patří horolezectví mezi činnosti, jež ovlivňují přírodu a krajinu, kdy se z tohoto důvodu, a také z důvodu narůstající oblíbenosti horolezectví, muselo přistoupit k jeho regulaci a omezením. Příkladem tohoto ovlivňování přírody je například porušování přírodních útvarů, konkrétněji například narušování skalních povrchů při vytváření nových cest, kdy dochází nejen k vytváření fixních bodů pro jištění, ke kterému dochází např. vrtáním do skal, ale také např. k odstraňování uvolněných kamenů, jež by mohly při výkonu horolezectví ohrozit na životě a zdraví přítomné osoby. Právě chráněné krajinné oblasti patří mezi lokality, jež patří mezi oblasti, které jsou typické a vyhledávané pro provozování a výkon skalního lezení¹⁴⁴. Relevantními nařízeními v daném případě omezování horolezectví je například Nařízení vlády č. 83/2019 Sb. o Chráněné krajinné oblasti Moravský kras¹⁴⁵, dále také Nařízení vlády č. 172/2022 Sb. o Chráněné krajinné oblasti Blanský les¹⁴⁶, dále také například Nařízení vlády č. 292/2015 Sb. o Chráněné krajinné oblasti Brdy¹⁴⁷, či například také již výše zmiňované Nařízení vlády č. 176/2014 Sb., kterým se vyhlašuje Chráněná krajinná oblast Kokořínsko – Máchův kraj.¹⁴⁸ Ve výše uvedených nařízeních, které upravují chráněné krajinné oblasti Moravský kras, Blanský les, Brdy a oblast Kokořínsko – Máchův kraj, je horolezectví omezeno v rámci dvou skupin, respektive činností.

První činností, jež je v nařízeních omezena, je provádění značení a údržba horolezeckých terénů a horolezeckých zařízení.¹⁴⁹ Tato činnost je regulována tak, že je možné ji v daných lokalitách provádět pouze tehdy, pokud k nim dá příslušný orgán ochrany přírody, a tedy správa dané chráněné oblasti, souhlas. Tento souhlas však musí být udělen předtím, než k výkonu těchto činností dojde.

Druhá činnost, jež je v daných chráněných územích omezena obdobně, je poté provozování samotného horolezení, respektive horolezecké činnosti¹⁵⁰. Horolezení a další horolezecké činnosti tak není bez souhlasu možné provádět mimo vyznačené horolezecké lokality. Pokud k tomu dá příslušný orgán ochrany

¹⁴⁴ HUŠEK, Jiří. Horolezectví: hledání rovnováhy s příhodou. Ochrana přírody [online]. Praha, 2008(3). Dostupné z: <https://www.casopis.ochranaprirody.cz/zamereno-na-verejnost/horolezectvi/>

¹⁴⁵ Nařízení vlády č. 83/2019 Sb., o Chráněné krajinné oblasti Moravský kras

¹⁴⁶ Nařízení vlády č. 172/2022 Sb., o Chráněné krajinné oblasti Blanský les.

¹⁴⁷ Nařízení vlády č. 292/2015 Sb., o Chráněné krajinné oblasti Brdy

¹⁴⁸ Nařízení vlády č. 176/2014 Sb., kterým se vyhlašuje Chráněná krajinná oblast Kokořínsko – Máchův kraj

¹⁴⁹ Např. § 5 odst. 1 písm. i) nařízení vlády č. 83/2019 Sb., o Chráněné krajinné oblasti Moravský kras

¹⁵⁰ Např. § 5 odst. písm. j) nařízení vlády č. 83/2019 Sb., o Chráněné krajinné oblasti Moravský kras

přírody souhlas, je možné horolezecké činnosti provádět i mimo tyto horolezecké terény. Souhlas příslušného orgánu ovšem musí být předchozí, a musí být tedy udělen před tím, než se přistoupí k provozu a výkonu dané činnosti. Omezení obou činností, a to jak provozování horolezecké činnosti, tak výkon údržby a značení horolezeckých terénů, platí ve všech výše zmíněných případech vždy pro celé území konkrétní chráněné krajinné oblasti.

3.5 Pobyť a pohyb v národních přírodních rezervacích

Jak jsem již uvedla v kapitole výše, národní přírodní rezervace patří mezi nejvýznamnější kategorii chráněných maloplošných území. Vzhledem k tomu, že národní přírodní rezervace slouží k ochraně těch nejcennějších maloplošných tuzemských přírodních útvarů, fragmentů a lokalit, je z tohoto možno dovodit, že podmínky, které budou upravovat omezení pohybu či pobytu, budou přísnější, podrobnější a obsáhleji vymezené, než je tomu u ostatních kategorií maloplošných chráněných území.

Podmínky a omezení, jež se týkají chování v národních přírodních rezervacích, zejména pak podmínky a omezení dotýkající se pohybu a pobytu, upravují dvě kategorie, jež je ovšem nutno posuzovat společně a v souladu. První kategorií jsou základní ochranné podmínky, které nám stanovuje přímo ZOPK. Druhou kategorií, která slouží k rozšíření oněch základních ochranných podmínek, jsou poté tzv. bližší ochranné podmínky. Tyto bližší ochranné podmínky však nenajdeme v ZOPK, nýbrž v jednotlivých vyhláškách Ministerstva životního prostředí, kterými dochází k vyhlášení konkrétních jednotlivých národních přírodních rezervací.

3.5.1 Základní ochranné podmínky

V případě základních ochranných podmínek budeme vycházet zejména z § 29 ZOPK. Toto ustanovení představuje taxativní výčet konkrétních činností, jejichž provozování je zakázáno na celém území národní přírodní rezervace. V případě omezení pohybu a pobytu, kdy tyto dvě kategorie jsou pro téma diplomové práce relevantní, poté budu pracovat zejména s ustanoveními § 29 písm. d), písm. f), písm. h) a písm. j) ZOPK.

Základní omezení, dotýkající se pohybu, je zejména celo územní zákaz vstupování a vjíždění mimo vyznačené cesty¹⁵¹. V souvislosti s tímto ustanovením tak není možno vstupovat na cesty, které nebyly vyznačeny se souhlasem příslušného orgánu ochrany přírody. Osoby, na které se nevztahují výjimky, se tak mohou pohybovat pouze po cestách a stezkách, jež k tomuto účelu byly se souhlasem daného orgánu vyznačeny. Všude jinde je v rámci národní přírodní rezervace vstupování a vjíždění zakázáno. Ze zákazu však existují personální výjimky, kdy do těchto spadají osoby při výkonu určitých důležitých činností, např. osoby jež zajišťují obranu státu, zdravotní službu či požární ochranu, a dále osoby, jež mají k daným pozemkům vlastnické či nájemní právo.¹⁵² Tyto osoby tedy mohou mimo vyznačené trasy a cesty vjíždět i vstupovat, pokud při tomto zajišťují konkrétní zákonem vymezenou činnost, anebo pokud jsou vlastníky či nájemci daných pozemků.

Dalším omezením, jež se pohybu dotýká, je omezení provozování určitých sportovních činností a aktivit. Mezi aktivity, jež je zakázáno provozovat na celém území národních přírodních rezervací, mimo místa, která jsou pro tento účel přímo vyhrazena příslušným orgánem, dále mimo silnice a mimo místní komunikace, patří horolezectví, létání na padácích, létání na závěsných kluzácích a jízda na kole.¹⁵³ Dané činnosti tak je možno provozovat pouze tam, kde to zákon výslovně stanovuje. Jezdit na kole, létat na padácích či kluzácích, či provozovat horolezeckou činnost tak je možno v konkrétních místech. Těmito místy jsou silnice, místní komunikace a dále místa, jež pro tuto činnost byla přímo vymezena orgánem ochrany přírody. Ve všech dalších územích a lokalitách národní přírodní rezervace je provádění těchto činností ze zákona zakázáno.

Třetím omezením, jež v sobě nese omezení pohybu osob, je omezení jízdy motorových vozidel, přičemž omezení upravuje § 29 písm. h) ZOPK. Ze zákona je tedy zakázáno vjíždět motorovými vozidly na celé území národních přírodních rezervací. Není zde tedy ani možnost vjíždět motorovými vozidly na silnice či místní komunikace, jako tomu bylo u omezení sportovních činností v ustanovení § 29 písm. f) ZOPK. V daném případě tak neexistují místa, jež by byla pro vjezd motorových vozidel vyhrazena. Ovšem stejně jako v případě § 29 písm. d) zde

¹⁵¹ § 29 písm. d) zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

¹⁵² § 29 písm. d) zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

¹⁵³ § 29 písm. f) zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

existují personální výjimky, již se tento zákaz vjíždění nedotýká. Konkrétně se tedy zákaz vjíždění nevztahuje na vozidla orgánů státní správy a vozidla, jež jsou potřebná pro výkon konkrétních činností. Mezi tyto vymezené činnosti poté patří zajištění lesního a zemědělského hospodaření, a dále činnosti spočívající v ochraně státních hranic, obraně státu, v požární ochraně či ve výkonu zdravotní či veterinární služby.¹⁵⁴ Jiné osoby při výkonu ostatních činností, zejména při výkonu rekreační činnosti, vjíždět do území národních přírodních rezervací motorovými vozidly nesmí.

Budeme-li se bavit o omezení pobytu, tak toto reflektuje ustanovení § 29 písm. j). V rámci daného ustanovení dochází k zakazu táboření na celém území národní přírodní rezervace, ovšem výjimkou míst, která jsou pro tuto činnost vymezena orgánem ochrany přírody. Tábořit tak možno v národní přírodní rezervace lze, ovšem pouze na místech, jež jsou k tomu přímo určena. Přičemž tato místa pak přímo pro táboření vyhradil příslušný orgán ochrany přírody. Je nutné jen podotknout, že toto omezení se týká táboření. Přičemž nocování, či také bivakování, omezeno není. Nocovat tak lze na území národních přírodních rezervací neomezeně, ovšem za předpokladu, že provozování této činnosti neomezila bližšími ochrannými pro konkrétní národní přírodní rezervaci vyhláška Ministerstva životního prostředí.

3.5.2 Bližší ochranné podmínky

Druhou kategorií podmínek, jež omezují či upravují chování v národních přírodních rezervacích jsou bližší ochranné podmínky. Tyto jsou pak stanoveny vždy konkrétním předpisem, kterým se vyhlašuje daná rezervace. Tímto předpisem je vždy vyhláška Ministerstva životního prostředí, kterou se konkrétní národní přírodní rezervace vyhlašuje.

Příkladem bližších ochranných podmínek, jež reflektují tematiku diplomové práce, konkrétně tedy omezení pohybu, může být například Vyhláška č. 95/2007 Sb. o vyhlášení Národní přírodní rezervace Adršpašsko-teplické skály. Na území dané národní přírodní rezervace je danou vyhláškou stanoveno omezení pro plavení se na lodích či jiných plavidlech. Je nutno podotknout, že tento zákaz neplatí absolutně, ale platí jen v případech, kdy pro tuto činnost nebyl dán souhlas

¹⁵⁴ § 29 písm. h) zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

příslušného orgánu ochrany přírody.¹⁵⁵ Ve zbývajících případech, tedy tehdy, kdy orgán ochrany přírody s činností souhlas vysloví, lze tuto činnost provozovat. Plavba na lodích a jiných plavidlech je obdobně reflektována a omezována také například další vyhláškou, kterou je Vyhláška č. 200/2013 Sb. o vyhlášení Národní přírodní rezervace Stará a Nová řeka.¹⁵⁶ V tomto případě se však omezení dotýká míst, jež nejsou místy a trasami stávajícími. Ve stávajících místech a trasách tak provozovat plavbu lze i bez souhlasu orgánu ochrany přírody.

Dalším příkladem je národní přírodní rezervace Vývěry Punkvy. Tato byla zřízena Vyhláškou č. 105/1997 Sb. V této vyhlášce dochází opět k omezení pohybu. Konkrétně je zde souhlasem ochrany přírody podmíněna jízda s koňskými potahy. Koňskými potahy mohou bez souhlasu orgánu ochrany přírody jezdit pouze vlastníci a nájemci pozemků, a to pouze při výkonu konkrétní činnosti, kterou je běžné obhospodařování těchto pozemků.¹⁵⁷ V opačných případech je potřeba, aby s provozováním činnosti vyslovil orgán ochrany přírody souhlas. Dle mého názoru by se do omezení pohybu, jež vyplývá z dané vyhlášky, dalo zařadit také ustanovení § 3 písm. h) vyhlášky č. 105/1997 Sb. Zde se jedná o situaci, kdy je na souhlas příslušného orgánu ochrany přírody vázaná možnost pořádání vyhlídkových letů. Vyhlídkové lety v tomto případě nelze uskutečňovat nad územím dané národní přírodní rezervace v případě, kdy k tomuto nedal příslušný orgán ochrany přírody souhlas. Jak již z formulace logicky vyplývá, v případě, kdy orgán ochrany přírody souhlas udělí, tak vyhlídkové lety provádět lze.

3.6 Pohyb a pobyt v přírodních rezervacích

Taktéž jako u dvou předchozích chráněných území, je také v přírodních rezervacích nutno brát v potaz obecné podmínky chování v lese a obecné podmínky přístupu do krajiny.

3.6.1 Základní ochranné podmínky

Seznam činností, které je na území přírodních rezervací zakázáno vykonávat výslovně upravuje ustanovení § 34 odst. 1 ZOPK, přičemž se konkrétně jedná o *zákaz hospodaření na pozemcích způsobem vyžadujícím intenzivní technologie,*

¹⁵⁵ § 3 písm. e) vyhlášky č. 95/2007 Sb., o vyhlášení Národní přírodní rezervace Adršpašsko-teplické skály a stanovení jejích bližších ochranných podmínek

¹⁵⁶ § 3 písm. e) vyhlášky č. 200/2013 Sb., o vyhlášení Národní přírodní rezervace Stará a Nová řeka a stanovení jejích bližších ochranných podmínek

¹⁵⁷ § 3 písm. g) vyhlášky č. 105/1997 Sb., kterou se vyhlašuje národní přírodní rezervace Vývěry Punkvy a stanoví její bližší ochranné podmínky

„zejména prostředky a činnosti, které mohou způsobit změny v biologické rozmanitosti, struktuře a funkci ekosystému anebo nevratně poškozovat půdní povrch, dále je zakázáno používat biocidy, povolovat a umisťovat nové stavby, povolovat nebo uskutečňovat záměrné rozšiřování geograficky nepůvodních druhů rostlin a živočichů, sbírat či odchyťovat rostliny a živočichy, kromě výkonu práva myslivosti a rybářství či sběru lesních plodů, měnit dochované přírodní prostředí v rozporu s bližšími podmínkami ochrany přírodní rezervace.“¹⁵⁸

V kontextu výše uvedených, taxativně vymezených činností, však zde docházíme k závěru, že omezení pohybu či pobytu se v rámci těchto obecných ochranných podmínek vůbec nevyskytují. Proto považují za nerelevantní tyto základní ochranné podmínky více rozvádět.

3.6.2 Bližší ochranní podmínky

Ochranné podmínky přírodních rezervací však lze rozšířit nad zákonná omezení. K rozšíření těchto zákonných omezení pak dochází v rámci vymezení a uložení bližších ochranných podmínek. Tyto bližší ochranné podmínky se poté stanovují vždy konkrétně pro každou jednotlivou vyhlášenou přírodní rezervaci, přičemž je vždy udávají konkrétní vyhlášovací listiny.

Konkrétním příkladem může být Nařízení Plzeňského kraje č. 3/2021 ze dne 24. 5. 2021, o zřízení přírodní rezervace „Janovský mokřad“, jejího ochranného pásma a stanovení jejích bližších ochranných podmínek.¹⁵⁹ Dané nařízení je relevantní pro téma diplomové práce, jelikož v sobě nese jak omezení pohybu, tak omezení pobytu. Omezení pohybu se promítá v ustanovení čl. 3 odst. 1 písm. f). Toto ustanovení váže na předchozí souhlas orgánu ochrany přírody vstupování a vjíždění mimo vyznačené trasy a stezky. Jsou zde však výjimky, kdy souhlas orgánu ochrany přírody není pro dané činnosti potřeba, to zejména v případech, kdy se jedná např. o vlastníky pozemků, složky integrovaného záchranného systému apod. Omezení pobytu bychom poté našli v písm. i), které na předchozí souhlas orgánu ochrany přírody váže činnosti jako nocování a táboření. Je nutno podotknout a upozornit na to, že v případě zákazu nocování bez předchozího souhlasu se jedná o činnost, jež bývá ne příliš často upravována a omezována.

¹⁵⁸ § 34 odst. 1 zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

¹⁵⁹ Nařízení Plzeňského kraje č. 3/2021 ze dne 24. 5. 2021, o zřízení přírodní rezervace „Janovský mokřad“, jejího ochranného pásma a stanovení jejích bližších ochranných podmínek

3.7 Pohyb a pobyt v národních přírodních památkách

V rámci podmínek využívání národních přírodních památek můžeme rozlišovat dva režimy. Prvním režimem je základní režim, jež upravuje obecné omezení využívání národních přírodních památek, a dále bližší ochranný režim, jež omezení a předmět ochrany konkretizuje a blíže specifikuje.

3.7.1 Základní ochranné podmínky

Obecný, respektive základní, ochranný režim národních přírodních památek zadává ustanovení § 35 odst. 2 ZOPK, který říká, že „*změny či poškozování národních přírodních památek či jejich hospodářské využívání, pokud by tím hrozilo jejich poškození, je zakázáno.*“¹⁶⁰ Zákon tedy zakazuje takové chování, konkrétněji hospodářské využívání, změny či poškozování, národních přírodních památek pouze v případech, kdy by takovým chováním byla národní přírodní památka poškozena. Na základě zákona však lze z tohoto zákazu udělit výjimku, a to v souladu s ustanovením § 43 ZOPK, přičemž se jedná o případy, „*kdy jiný veřejný zájem převažuje nad zájmem ochrany přírody, nebo v zájmu ochrany přírody anebo tehdy, pokud povolovaná činnost významně neovlivní zachování stavu předmětu ochrany zvláště chráněného území.*“¹⁶¹

Ovšem v kontextu toho, že národní přírodní památka chrání úkazy a území, které jsou významné nejen v rámci regionů, nýbrž na národní úrovni, může působit omezení, které § 35 odst. 2 ZOPK upravuje, nedostatečně.

3.7.2 Bližší ochranné podmínky

Základní ochranný režim však pro tyto případy lze alespoň doplnit či upřesnit bližším ochranným režimem, respektive bližšími ochrannými podmínkami. Bližší ochranné podmínky národních přírodních památek jsou poté uvedeny vždy v konkrétních předpisech, kterými se jednotlivé národní přírodní památky vyhlásují. Předmětem těchto bližších ochranných podmínek může být vymezení konkrétních činností, jež podléhají předchozímu souhlasu orgánu ochrany přírody, případně mohou obsahovat vymezení konkrétních zásahů, jež budou předmětem omezení.¹⁶²

¹⁶⁰ § 35 odst. 2 zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

¹⁶¹ § 43 zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

¹⁶² KNOTEK, Jaroslav. § 35 [Národní přírodní památka]. In: VOMÁČKA, Vojtěch, KNOTEK, Jaroslav, KONEČNÁ, Michaela, HANÁK, Jakub, DIENSTBIER, Filip, PRŮCHOVÁ, Ivana. Zákon o ochraně přírody a krajiny. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 262, marg. č. 18.

Bližší ochranné podmínky pak mohou mít velice rozmanitou povahu, přičemž v rámci nich může docházet taktéž k omezení pohybu či pobytu. Příkladem může být Národní přírodní památka Řežabinec, jež byla vyhlášena vyhláškou č. 211/2021 Sb. s účinností 1. 7. 2021. Tato vyhláška potom v bližších ochranných podmínkách přímo omezuje pohyb, když v ustanovení § 2 písm. i) přímo váže možnost vstupování mimo vyznačené turistické trasy na předchozí souhlas příslušného orgánu, v písm. j) na souhlas váže možnost vjíždět na kole mimo cyklistické trasy a v písm. k) možnost vjíždět na koni, písm. l) upravuje možnost plavit se na plavidlech, a písm. s) poté souhlasem orgánu ochrany přírody podmiňuje možnost vjíždět vozidly.¹⁶³ Daná vyhláška taktéž omezuje možnost pobytu, a to konkrétně v písm. n), kdy na souhlas orgánu ochrany přírody váže možnost táboření.

Mimo výše uvedené je však nutné brát v potaz dále také obecné podmínky chování v lese, které upravuje § 19 lesního zákona, a také obecné podmínky přístupu do krajiny, jež poté upravuje § 63 ZOPK.

3.8 Pohyb a pobyt v přírodních památkách

Jak jsem již uvedla výše, přírodní památky jsou maloplošná chráněná území s regionálním významem. Z hierarchického řazení i z povahy věci se tak bude jednat o úkazy a lokality, jež požívají nejnižšího stupně ochrany.

3.8.1 Základní ochranné podmínky

Pohyb a pobyt v přírodních památkách je řešen v zákoně pouze velice stroze. Stejně jako u národní přírodní památky jsou zde v ustanovení § 36 odst. 2 uvedeny obecné podmínky. Toto ustanovení v sobě nese zákaz činností, jež vedou k poškozování přírodní památky. Konkrétními činnostmi jsou změny, poškozování či hospodářské využívání přírodních památek. Tyto činnosti však nejsou zakázány obecně, nýbrž pouze v případech, kdy jejich uskutečňování by mělo za následek poškození daného chráněného území či útvaru.

3.8.2 Bližší ochranné podmínky

Ovšem taktéž v případě přírodní památky lze tento základní ochranný režim rozšířit. K tomuto dochází v rámci konkrétních předpisů, jimiž se přírodní památky

¹⁶³ Souhlasem orgánu ochrany přírody není potřeba při vjezdu vozidel složek integrovaného záchranného systému, vozidel ozbrojených sil, a dalších obdobných jednotek.

vyhlašuji. V rámci těchto vyhlášovacích dokumentů pak vyhlášovatel může vymezit ony bližší ochranné podmínky, jimiž, stejně jako v případě národních přírodních památek, mohou být vymezeny činnosti, jež je možno provádět a realizovat pouze s předchozím souhlasem příslušného orgánu ochrany přírody.

Příkladem, jež je relevantní pro téma diplomové práce, může být např. Nařízení Jihomoravského kraje ze dne 31. 10. 2013 o zřízení Přírodní památky Nové hory. Dané nařízení poté v čl. 3 vymezuje bližší ochranné podmínky, z nichž se jich pár dotýká přímo pohybu a pobytu. Těmito je například písm. a), které, bez předchozího souhlasu příslušného orgánu ochrany přírody, vylučuje možnost pořádání hromadných turistických akcí, relevantní z hlediska daného tématu je také písm. b), jež na souhlas váže možnost provozovat sportovní aktivity, které mají za důsledek narušování půdního povrchu, nebo poškozování bylinné vegetace.¹⁶⁴

Jako vhodné považuji zmínit i Nařízení Olomouckého kraje č. 1/2017 ze dne 14. 8. 2017, kterým se vyhlašuje přírodní památka Cigánské zmoly a její ochranné pásmo a stanovují bližší ochranné podmínky přírodní památky. Toto nařízení ve svých bližších ochranných podmínkách omezuje možnost nejen pohybu, který omezuje v čl. 3 písm. e), kdy je předchozí souhlas orgánu ochrany přírody podmínkou pro vjezd nebo setrvávání motorových vozidel mimo pozemní komunikace, pokud tyto vozidla nespádají do vymezených výjimek, ale také omezuje možnost pobytu v dané přírodní památce. Nařízení v čl. 3 v písm. i) totiž na předchozí souhlas orgánu ochrany přírody váže možnost zřizovat tábořiště. Tímto tak dochází k zákazu, respektive omezení táboření na daném území. Táboření, respektive pobyt, zde ovšem není vyloučeno úplně, avšak aby jej bylo možno provozovat, je nutný souhlas orgánu ochrany přírody. Souhlas příslušného orgánu však musí být udělen předtím než k provozování dané činnosti, tedy k táboření, dojde.

3.9 Pohyb a pobyt v jeskyni

V současné době existuje v České republice celkem 14 jeskyní, které jsou zpřístupněné veřejnosti za poplatek a které spadají pod správu Správy jeskyní České republiky. V daném případě čtrnácti jeskyní se jedná o takové přírodní útvary, do nichž mohou osoby, ovšem za dodržení a splnění určitých podmínek, vstupovat.

¹⁶⁴ Čl. 3 písm. b) nařízení Jihomoravského kraje ze dne 31. 10. 2013 o zřízení Přírodní památky Nové hory

Další skupinu tvoří jeskyně nezpřístupněné, a tedy jeskyně veřejnosti nepřístupné. V rámci osvěty a popularizace speleologie však pravidelně dochází k pořádání organizovaných exkurzí v rámci kterých na určitý čas dochází ke zpřístupnění jinak nepřístupných jeskynních prostor pro veřejnost. K tomuto blokovému zpřístupňování dochází každoročně např. na území v jeskyních Moravského krasu.

V případě ostatních jeskyň se zde již uplatní § 63 ZOPK, a bude se na tyto útvary vztahovat obecný pohyb v krajině a pohyb v jeskynních, není-li omezen, tak je obecně přístupný. K vyloučení či omezení tohoto obecného pohybu však může dojít na základě § 64 ZOPK, který výslovně říká, že „*Hrozí-li (...) poškození jeskyně, zejména nadměrnou návštěvností, může orgán ochrany přírody po projednání s dotčenými obcemi opatřením obecné povahy omezit nebo zakázat přístup veřejnosti do těchto území nebo jejich částí. (...)*“¹⁶⁵ Dále může k vyloučení tohoto obecného pohybu dojít z titulu režimu zvláště chráněných území, nebo speciálních právních předpisů.¹⁶⁶ Pohyb v jeskynních je tak obecně přípustný a možný, je v rámci něho ovšem nutné dodržovat podmínky dle § 10 ZOPK a je důležité si uvědomit, že osoby do jeskyň vstupují a pohybují se v nich na vlastní nebezpečí.

Obecné podmínky vstupu do jeskyň nám udává § 10 odst. 2 ZOPK, který výslovně říká, že „*ničit, poškozovat nebo upravovat jeskyně nebo jinak měnit jejich dochovaný stav je zakázáno.*“¹⁶⁷ Z daného zákazu však zákon dovoluje výjimky, kdy tyto lze udělit buď v případě, že zájem jiný, zejména zájem veřejný, který je chráněn buď ZOPK, nebo jiným zákonem výrazně převažuje nad zájmem ochrany jeskyně, nebo v případě že daný zásah je v zájmu ochrany jeskyně.

Výjimku z tohoto zákazu pak v daných případech uděluje orgán ochrany přírody, kdy tímto je v lokalitách národních parků a jejich ochranných pásem správa daného národního parku, bude-li se jednat o jeskyni na území chráněné krajinné oblasti, národní přírodní rezervace, nebo národní přírodní památky, pak v těchto případech bude příslušným orgánem Agentura – zde ovšem s výjimkou Chráněné krajinné oblasti Šumava a Chráněné krajinné oblasti Labské pískovce, kde v obou případech rozhoduje správa přidruženého národního parku. Pokud se jeskyně

¹⁶⁵ § 64 zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

¹⁶⁶ Např. zák. č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon)

¹⁶⁷ § 10 odst. 2 zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

nachází na území vojenského újezdu, tak je zde příslušným orgánem újezdní úřad. V ostatních případech poté rozhodují příslušné krajské úřady.

Další zakázanou činností, respektive omezením, jež úzce souvisí s pohybem v jeskyni a jeho omezením, je omezení průzkumu a výzkumu jeskyně. Toto omezení upravuje § 10 odst. 3 ZOPK, který říká, že „*pro průzkum nebo výzkum jeskyně je třeba povolení orgánu ochrany přírody. Povolení nepotřebují osoby pověřené orgánem ochrany přírody k provádění monitoringu nebo inventarizace, dále osoby při výkonu státní správy, policie, osoby při plnění úkolů obrany státu a osoby při zajišťování veterinární péče, záchranných služeb nebo správy vodních toků.*“¹⁶⁸

Z výše uvedeného ustanovení tak vyplývá, že jakýkoliv průzkum či výzkum jeskyně je podmíněn vydáním, respektive získáním speciálního povolení, kdy toto vydává příslušný orgán ochrany přírody. Tím, že jsou činnosti podmíněny získáním výše uvedeného povolení, tak dochází k omezení volného pohybu osob v jeskyních. Orgánem ochrany přírody, jež je k vydání daného povolení příslušný, pak jsou stejně jako v případě udělování výjimky dle § 10 odst. 2 ZOPK, krajské úřady, Agentura ochrany přírody, správy národních parků a újezdní úřady. To, který konkrétní orgán bude příslušný k vystavení daného povolení, je dáno místem, kde se jeskyně nachází.

Existují však osoby, které jsou při výkonu taxativně vymezených činností z tohoto zákonného omezení vyjmuty, přičemž tyto osoby lze rozdělit do dvou skupin dle toho, jakou činnost v jeskyni vykonávají.

První skupinu tvoří osoby, jež budou jeskyně prozkoumávat pro vědecké účely, konkrétně tedy budou provádět monitoring či inventarizaci, přičemž je tedy nutné, nejen provádět jednu těchto dvou taxativně určených činností, ale také je nutné, aby za účelem výkonu těchto činností byly tyto osoby pověřeny orgánem ochrany přírody.

Druhou skupinu poté tvoří osoby, či skupiny osob, které budou svou vykonávanou činností jednat v zájmu, jež objektivně přesahuje zájem ochrany jeskyně. Mezi takové činnosti poté patří taxativně vymezeně záchranné služby,

¹⁶⁸ § 10 odst. 3 zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

zajišťování veterinární péče, správa vodních toků, a poté výkon státní správy, činnosti policejních orgánů a činnosti směřující k plnění úkolů obrany státu.

4 Právní odpovědnost a její vymáhání

Jak jsem již uvedla výše, pohyb, pobyt a výkon souvisejících a jiných činností v přírodě a krajině, respektive poté v lese, jeskyni a ve zvláště chráněných územích, je podmíněn určitými pravidly. Tato pravidla jsou vyjádřena v zákonech či jiných právních předpisech, a mívají podobu zákazů a omezení těchto činností, a také činností souvisejících.

S nutností dodržovat tato zákonná pravidla a povinnosti jde bohužel ruku v ruce i možnost jejich porušování a nedodržování. Problematice porušení povinností, jež souvisejí s pobytem a pohybem v právu životního prostředí, se tak budu věnovat v této kapitole.

Zaměřím se zde zejména na takové prvky, jež přímo souvisí s porušováním a nedodržováním pravidel na poli práva životního prostředí. Budu se zde tedy věnovat výkonu dozoru a kontroly nad dodržováním daných pravidel, dále přestupkům a jiným správním deliktům a odpovědnosti za ně, a také přiblížím problematiku sankcí, jež při porušování těchto povinností hrozí.

Ráda bych podotkla, že budeme-li se bavit o porušení povinností, jež vyplývají z pramenů životního prostředí, a zároveň přímo souvisí s

4.1 Dozor a kontrola v právu životního prostředí

Výkon dozoru a kontroly při dodržování pravidel chování, jež jsou stanoveny předpisy práva životního prostředí, je důležitou a nedílnou součástí ochrany přírody.

Výkon dozoru v právu životního prostředí spadá do rukou taxativně vymezených orgánů. Těmito orgány jsou veřejné stráže – zde zejména stráž přírody a lesní stráž, případně myslivecká stráž a rybářská stráž, dozor dále vykonává Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, příslušné krajské úřady a jednotlivé správy národních parků, a dále Česká inspekce životního prostředí. Tyto orgány mají pravomoc dozоровat a kontrolovat, zda jsou dodržovány povinnosti v rámci ochrany životního prostředí a zda nedochází k jejich porušování. Vrchní dozor nad těmito orgány poté provádí Ministerstvo životního prostředí.

4.2 Obecně k přestupkům v právu životního prostředí

V souvislosti s porušením povinnosti, kterou osobám zadávají předpisy práva životního prostředí, dochází ke vzniku odpovědnosti těchto osob za tyto přestupky. Relevantními předpisy, v případě, že dojde k porušení povinnosti, respektive ke vzniku přestupku, jsou samostatné složkové a průřezové předpisy, jež nám zadávají výčet skutkových podstat jednotlivých přestupků, a to včetně sankcí, jež je možno uložit. Těmito složkovými předpisy jsou pro účely diplomové práce Lesní zákon a ZOPK. Dalšími relevantním předpisem je zák. č. 250/2016 Sb, o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, tento je důležitý zejména co se procesních podmínek týče.

Zákon o odpovědnosti za přestupky definuje přestupek jako „*společensky škodlivý protiprávní čin, který je v zákoně za přestupek výslovně označen a který vykazuje znaky stanovené zákonem, nejde-li o trestný čin.*“¹⁶⁹ Je nutno dále podotknout, že k tomu, aby vznikla odpovědnost fyzické osoby za přestupek, je potřeba splnění obecných podmínek, mezi které patří přičetnost a dovršení patnáctého rok fyzické osoby, a také existence zavinění.¹⁷⁰ Přestupky fyzických osob jsou tedy založeny na subjektivní odpovědnosti.¹⁷¹ V případě právnických osob a podnikajících fyzických osob postačí objektivní odpovědnost, tedy odpovědnost bez ohledu na zavinění.

Vymezení jednotlivých přestupků, jež se týkají dané tematiky, poté nalezneme jak v lesním zákoně, tak v ZOPK. Přestupky fyzických osob poté konkrétně upravuje v ZOPK § 87 a přestupky právnických a podnikajících fyzických osob zde poté upravuje ustanovení § 88. Příslušným ustanovením, jež upravuje přestupky týkající se obecného užívání je poté § 53 lesního zákona. Úpravu přestupků nalezneme v lesním zákoně také v § 54, kdy tento se však již netýká obecného užívání lesa. Oba zákony ve zmíněných ustanoveních obsahují jak taxativní vymezení jednotlivých přestupků, a to včetně jejich skutkových podstat, tak obsahují přehled sankcí, jež lze za tyto přestupky uložit. Dané předpisy dále také upravují orgány, jež jsou pro projednávání přestupků a vybírání pokut příslušné.

¹⁶⁹ § 5 zák. č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich

¹⁷⁰ § 15 zák. č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich

¹⁷¹ STEJSKAL, Vojtěch. Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006. Praha: Linde, 2006, str. 532.

4.2.1 Přestupky na úseku ochrany lesa

Lesní zákon upravuje přestupky, jež se přímo dotýkají obecního užívání lesa pouze v ustanoveních § 53. Z logiky a věci a povahy činností, jež lze v lese provozovat a vykonávat, že ne všechny přestupky, které tento zákon upravuje, budou souviset s tématem diplomové práce, a to s pohybem a pobytem v něm.

Relevantními přestupky, jež se přímo dotýkají obecního užívání lesa a jež s tématem diplomové práce korespondují, jsou v případě § 53 lesního zákona odst. 1 ustanovení, že „*fyzická osoba se dopustí přestupku tím, že v rámci obecního užívání lesa v lese*

f) táboří mimo vyhrazená místa,

g) bez souhlasu vlastníka poruší zákaz vjezdu a stání motorovým vozidlem,

h) vstoupí do oplocených nebo zákazem vstupu označených míst,

i) vstoupí do porostů, kde se provádí těžba, manipulace nebo doprava dříví,

j) jezdí mimo cesty a vyznačené trasy na kole, na koni, na lyžích a na saních.“¹⁷²

Výše uvedený výčet přestupků představuje takové jednání, jež přímo souvisí s pobytem a pohybem v lese. Ostatní v ustanovení uvedené přestupky, ačkoliv jsou neméně důležité, jsou ovšem v daném případě nerelevantní.

V případě ustanovení § 54 lesního zákona pak dochází k úpravě a taxativnímu vymezení přestupků, kterých se mohou dopustit osoby fyzické, právnické a podnikající fyzické. Dle § 54 lesního zákona ovšem nedochází k přestupkům v souvislosti s obecným užíváním lesa, kdy k tomuto dochází na základě výše zmíněného a popsáno § 53 lesního zákona. A jedná se tak o taková jednání, jež zákon sice označuje za přestupky, ale pro potřeby diplomové práce jsou nerelevantní.

Přestupky podle lesního zákona řeší a projednává příslušný orgán státní správy lesů, kdy tyto rozhodují také o pokutách, jakožto sankcích. Konkrétně se jedná o lesní stráž, jež je oprávněna přestupky projednat příkazem na místě¹⁷³ a dále se jedná o obecní úřady s rozšířenou působností.¹⁷⁴ Krajský úřad je poté oprávněn rozhodovat o pokutách v případech, kdy nebyla splněna povinnost, jež byla uložena

¹⁷² § 53 odst. 1 zák. č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů

¹⁷³ § 39 odst. 2 písm. e) zák. č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů

¹⁷⁴ § 48 odst. 1 písm. m) zák. č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů

rozhodnutím orgánu kraje.¹⁷⁵ V případě vojenských lesů a újezdů, jež spadají pod Ministerstvo obrany, náleží toto oprávnění Vojenskému lesnímu úřadu¹⁷⁶. Ministerstvo zemědělství poté rozhoduje o ukládání pokut v takových případech, kdy nebyla splněna povinnost, jež byla osobě uložena na základě rozhodnutí ústředního orgánu státní správy lesů.¹⁷⁷

4.2.2 Přestupky na úseku ochrany přírody a krajiny

V případě ZOPK poté přestupky fyzických osob reflektuje ustanovení § 87 odst. 1., odst. 2 a odst. 3. V těchto ustanoveních taxativně vymezuje takové jednání fyzických osob, jež se označuje za přestupek. Do tří odstavců jsou tyto přestupky děleny dle závažnosti a dále dle toho, jak vysoký finanční postih v případě jejich uskutečnění hrozí. Stejně, jako tomu bylo v případě přestupků na úseku ochrany lesa, se i zde vyskytují přestupky, jež jsou pro téma diplomové práce více či méně, případně vůbec, relevantní. Je nutné ovšem podotknout, že je možné, aby určitým jednáním došlo ke vzniku a kombinaci různých jednotlivých přestupků. Níže si ovšem dovoluji vyzdvihnout pouze ty, které dle mého názoru přímo souvisí s pohybem či pobytem v přírodě, krajině, jeskyni, či ve zvláště chráněných územích.

Dle prvního odstavce, spáchá fyzická osoba přestupek, jež souvisí s pohybem či pobytem tak, že

„a) nedovoleně mění či ruší dochovaný stav přírody ve zvláště chráněném území nebo nedovoleně mění dochovaný stav památného stromu,

b) nedovoleně zasahuje do přirozeného vývoje zvláště chráněných druhů rostlin,

f) vykonává činnost zakázanou v ochranném pásmu určeném k zabezpečení zvláště chráněných částí přírody,

h) nedodrží omezení nebo zákaz vstupu vyhlášený podle § 64.“¹⁷⁸

V případě druhého odstavce poté dojde ke spáchání přestupku, jež se dotýká pohybu či pobytu, fyzickou osobou tím, že fyzická osoba

„f) provádí škodlivý zásah do významného krajinného prvku bez souhlasu orgánu ochrany přírody,

¹⁷⁵ § 48a odst. 1 písm. m) zák. č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů

¹⁷⁶ § 47 odst. 2 zák. č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů

¹⁷⁷ § 49 odst. 2 písm. b) zák. č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů

¹⁷⁸ § 87 odst. 1 zák. č. 114/1992, o ochraně přírody a krajiny

g) poškozuje nebo ničí jeskyni nebo její součást, nebo porušuje jiné povinnosti stanovené k ochraně jeskyní podle § 10,

*i) porušuje ustanovení návštěvního řádu národního parku vydaného podle § 19.*¹⁷⁹

Odstavec třetí daného ustanovení poté definuje přestupky fyzických osob, jež se dotýkají pohybu a pobytu tak, že fyzická osoba:

„k) porušuje podmínky stanovené k ochraně přechodně chráněných ploch (§ 13),

l) neplní podmínky výjimky udělené podle § 43 a 56 nebo podmínky souhlasu podle § 44 a 57,

*n) vykonává ve zvláště chráněném území, označeném smluvně chráněném území, evropsky významné lokality nebo ptačí oblasti činnost zakázanou nebo vykonává činnost, pro kterou je vyžadován souhlas orgánu ochrany přírody, bez tohoto souhlasu.*¹⁸⁰

Mimo výše zmíněné přestupky, kterých se na úseku ochrany přírody a krajiny mohou dopustit fyzické osoby, vyčleňuje zákon také přestupky, kterých se mohou dopustit právnické osoby, nebo podnikající fyzické osoby. Tyto přestupky upravuje § 88 odst. 1 a odst. 2.

Ustanovení § 88 odst. 1 tak říká, že „*právnická nebo podnikající fyzická osoba se dopustí přestupku tím, že*

f) vykonává činnost zakázanou v ochranném pásmu určeném k zabezpečení zvláště chráněných částí přírody,

j) porušuje podmínky stanovené k ochraně přechodně chráněných ploch,

k) nedodrжуje omezení nebo zákaz vstupu vyhlášený podle § 64 nebo porušuje ustanovení návštěvního řádu národního parku,

*l) poškozuje nebo ničí jeskyni nebo její součást nebo porušuje jiné povinnosti stanovené k ochraně jeskyní podle § 10.*¹⁸¹

Ustanovení § 88 odst. 2 poté jako přestupky právnických či podnikajících fyzických osob vymezuje situace, kdy osoba:

„j) nedodrжуje omezení či zákaz činnosti vyslovené podle § 66,

¹⁷⁹ § 87 odst. 2 zák. č. 114/1992, o ochraně přírody a krajiny

¹⁸⁰ § 87 odst. 3 zák. č. 114/1992, o ochraně přírody a krajiny

¹⁸¹ § 88 odst. 1 zák. č. 114/1992, o ochraně přírody a krajiny

n) vykonává ve zvláště chráněném území, označeném smluvně chráněným území, evropsky významné lokality nebo ptací oblasti činnost zakázanou nebo vykonává činnost, pro kterou je vyžadován souhlas orgánu ochrany přírody, bez tohoto souhlasu,

p) neplní podmínky výjimky udělené podle § 43 a 56 nebo podmínky souhlasu podle § 44 a 57.¹⁸²

Dle mého názoru by bylo možná za to, do výše uvedeného přehledu přestupků zařadit také ty přestupky, k nimž dojde k měnění, rušení, ničení či k nedovolenému zasahování do přirozeného vývoje jednotlivých přírodních fragmentů a území¹⁸³. Veškeré tyto činnosti mohou, dle mého názoru, přímo souviset s porušeními, jež přímo reflektují pohyb či pobyt. Např. při chůzi či jízdě v místech, do nichž je vstup zakázán či omezen dle § 64 ZOPK, může osobou dojít, třeba jen nedbalostním zaviněním, k poškození či zničení chráněné součásti přírody. V daném případě tak velice zjednodušeně řečeno, dojde jak k porušení vstupu do míst, kde je vyhlášen zákaz či omezení vstupu, tak dojde k poškození či zničení chráněné součásti přírody. Za vhodné ale považuji ponechat ve výčtu pouze ta ustanovení, která se pohybu či pobytu dotýkají přímo.

Orgány, jež jsou příslušné k projednávání daných přestupků a které jsou příslušné k rozhodování o přestupcích a k ukládání pokut, jsou příslušné orgány ochrany přírody. Těmito orgány tedy jsou dle obecní úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, krajské úřady, Agentura, správy národních parků, Česká inspekce životního prostředí, ministerstvo životního prostředí, újezdní úřady a Ministerstvo obrany.¹⁸⁴

4.3 Sankce za porušení povinností

Jak jsem již uvedla výše, přehled sankcí, jež lze za konkrétní porušení povinností, nejčastěji tedy za přestupky, uložit, nalezneme jak v Lesním zákoně, a to v ustanoveních § 53, jež upravuje přestupky fyzických osob a § 54, který upravuje přestupky fyzických, právnických a podnikajících fyzických osob, tak je dále nalezneme v ZOPK, zde konkrétně v ustanoveních § 87, jež upravuje

¹⁸² § 88 odst. 2 zák. č. 114/1992, o ochraně přírody a krajiny

¹⁸³ Např. § 87 odst. 1 písm. a), b), § 87 odst. 2 písm. a), b), d), § 88 odst. 1 písm. a), d), i) zák. č. 114/1992, o ochraně přírody a krajiny apod.

¹⁸⁴ § 75 zák. č. 114/1992, o ochraně přírody a krajiny

přestupky fyzických osob tak v § 88, jež upravuje přestupky právnických a podnikajících fyzických osob. V daných případech se sankcí rozumí pouze pokuta.

Obecně platí, že sankce by měly být dostatečné, aby odrazovaly od dalšího porušování práva životního prostředí, zároveň by však měly být souladu s principem proporcionality.

4.3.1 Sankce dle lesního zákona

Pokuty, jež jsou ukládány a vybírány na základě lesního zákona, můžeme dělit dle výše pokuty, a to v souvislosti s tím, jakého konkrétního přestupku se týkají. Konkrétní úpravu a výši pokut nalezneme v ustanoveních § 53 odst. 2 lesního zákona, jež upravuje přestupky fyzických osob a týkají se obecného užívání lesa, a v § 54 odst. 3 lesního zákona, který upravuje přestupky fyzických, právnických a podnikajících fyzických osob, ovšem kdy tyto se obecného užívání lesa nedotýkají.

Pokutu do 5 000 Kč lze příslušným orgánem uložit v případě, že se jedná o přestupek dle § 53 odst. 1 písm. a) až k). Do této kategorie tedy patří veškeré přestupky, jež souvisí s tématem diplomové práce a jejichž přehled jsem uvedla v kapitole výše, konkrétně v kapitole 4.10.3.

Za přestupky dle § 53 odst. 1 písm. l) až s) poté může být uložena pokuta až do výše 15 000 Kč. Přestupky z této kategorie se však nedotýkají pohybu a pobytu, a tedy nejsou pro téma diplomové práce relevantní.

V případě přestupků fyzických, právnických a podnikajících fyzických osob dle § 54 odst. 1, pak hrozí pokuta až ve výši 100 000 Kč. Za přestupky dle § 54 odst. 2 pak lze uložit pokutu až ve výši 1 000 000 Kč. Ovšem v tomto případě se dané vymezené jednání nedotýká ani pohybu, ani pobytu. Je nutné ovšem znovu podotknout, že § 54 lesního zákona se netýká obecného užívání lesa.

Vybírání pokut spadá do pravomoci orgánu státní správy lesů.¹⁸⁵ Tyto příslušnými orgány vybrané pokuty poté tvoří příjem a putují do Státního fondu životního prostředí¹⁸⁶.

¹⁸⁵ § 56 odst. 3 zák. č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů

¹⁸⁶ § 56 odst. 4 zák. č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů

4.3.2 Sankce dle zákona o ochraně přírody a krajiny

ZOPK upravuje a dává přehled konkrétních sankcí, pokut, a jejich výše v ustanoveních § 87 odst. 4 ZOPK, jež upravuje přestupky fyzických osob tak v § 88 odst. 3 ZOPK, který řeší přestupky právnických osob a podnikajících fyzických osob. Taktéž jako výše, a tedy v případě lesního zákona, lze pokuty dělit do několika kategorií, a to dle jejich maximální výše a dle toho, za jaké konkrétní přestupky je lze uložit.

V případě přestupků fyzických osob, a tedy § 87 odst. 1, odst. 2 a odst. 3 lze uložit pokuty postupně, a to tak, že jedná-li se o přestupek, dle odst. 1, může být uložena pokuta až do výše 10 000 Kč. V případě, že se jedná o přestupek dle odst. 2, může být pokuta uložena do výše 20 000 Kč. A v případě, že jde o přestupek dle odst. 3, lze uložit pokutu až do výše 100 000 Kč.¹⁸⁷ Veškeré tři kategorie pokut jsou z hlediska tématu diplomové práce relevantní, jelikož ve všech tří odstavcích se vyskytují přestupky, které přímo souvisí s pohybem či pobytem

Budeme-li se bavit o přestupcích právnických osob a podnikajících fyzických osob, kdy tyto vymezuje § 88 odst. 1 a odst. 2, zde rozlišujeme dvě maximální výše pokuty. V případě, kdy se jedná o přestupek dle odst. 1, tak lze uložit pokutu až do výše 1 000 000 Kč. V případě, že se jedná o přestupek dle odst. 2, pak lze je maximální výše pokuty stanovena na částku 2 000 000 Kč.¹⁸⁸ Taktéž v případě přestupků právnických a podnikajících fyzických osob jsou obě kategorie pokut relevantní.

Jak jsem již uvedla výše, přestupky v daných případech projednává orgán ochrany přírody. Vybírání a vymáhání pokut poté upravuje § 88a ZOPK, ten říká, že *„pokutu uloženou inspekcí, Agenturou nebo správou národního parku podle § 87 nebo § 88 anebo újezdním úřadem vybírají tyto úřady. V ostatních případech pokutu vybírá a vymáhá orgán ochrany přírody, který ji uložil.“*¹⁸⁹

V případě, kdy pokutu uložil obecní úřad obce s rozšířenou působností, patří výnos z této pokuty do rozpočtu obce, respektive je příjmem obecního rozpočtu. Je nutné podotknout, že takto získané finanční prostředky pak mohou být obcí použity jen k činnostem, které směřují ke zlepšení životního prostředí a k jeho ochraně.

¹⁸⁷ § 87 odst. 4 zák. č. 114/1992, o ochraně přírody a krajiny

¹⁸⁸ § 88 odst. 4 zák. č. 114/1992, o ochraně přírody a krajiny

¹⁸⁹ § 88a zák. č. 114/1992, o ochraně přírody a krajiny

Pokud pokutu uložil krajský úřad, pak výnos z ní putuje do rozpočtu příslušného kraje.¹⁹⁰

Pokud dojde ke spáchání přestupku na území újezdního úřadu a dojde k uložení pokuty za tento přestupek, tak finanční výnos z dané pokuty putuje v celé výši do státního rozpočtu.

V případě, kdy pokutu uložila správa národního parku, Česká inspekce životního prostředí či Agentura, tak dochází k poměrnému dělení výnosů z těchto pokut. Dělení výnosů z těchto udělených pokut upravuje zák. č. 388/1991 Sb. o Státním fondu životního prostředí České republiky. V těchto případech tak jde 50 % výnosu z dané pokuty do příjmu Státního fondu životního prostředí, a zbývajících 50 % poté putuje do rozpočtu té obce, na jejímž území došlo ke spáchání daného přestupku a uložení pokuty.¹⁹¹

¹⁹⁰ § 88a zák. č. 114/1992, o ochraně přírody a krajiny

¹⁹¹ DIENSTBIER, Filip. § 88a [Vybírání a vymáhání pokut]. In: VOMÁČKA, Vojtěch, KNOTEK, Jaroslav, KONEČNÁ, Michaela, HANÁK, Jakub, DIENSTBIER, Filip, PRŮCHOVÁ, Ivana. Zákon o ochraně přírody a krajiny. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 617, marg. č. 4.

Závěr

Diplomová práce je rozčleněna do čtyř samostatných kapitol a následně do dílčích podkapitol. V rámci první, třetí a čtvrté kapitoly jsem se vždy samostatně věnovala jednotlivým vybraným lokalitám a územím. Mezi území, na která jsem se v práci soustředila, patří les, jednotlivé kategorie zvláště chráněných území a dále jeskyně, tedy výhradně terestrické prostředí.

V kapitole první jsem se věnovala definici a přiblížení jednotlivých pojmů, které byly pro téma diplomové práce relevantní. Konkrétně jsem se zde věnovala termínům jako životní prostředí, svoboda pohybu a pobytu, veřejné užívání, zvláště chráněná území, les a jeskyně. Prameny a právní zakotvení svobody pohybu a úpravu práva životního prostředí jsem stručně přiblížila v kapitole druhé. Kapitulu třetí jsem věnovala podrobnému výčtu a přiblížení konkrétních právních nástrojů a omezení jimiž dochází k limitaci volného pohybu a pobytu ve vybraných přírodních lokalitách. Pravidla ve zvláště chráněných územích jsem vždy doplnila příklady jednotlivých vyhlášených území, ve kterých se dané pravidlo či omezení uplatňuje. A v rámci čtvrté kapitoly jsem se soustředila na téma odpovědnosti, jež nastupuje při porušení povinností, o kterých pojednávala kapitola druhá. Ve čtvrté části jsem tak podrobně vypsala jednotlivé skutkové podstaty konkrétních přestupků, přičemž jsem se soustředila pouze na taková protiprávní jednání, jež byla relevantní pro téma diplomové práce a jejichž obsahem byl pobyt či pohyb v daných přírodních lokalitách.

Výsledkem práce je přiblížení a definice jednotlivých vybraných terestrických lokalit a dalších relevantních pojmů, zejména termínů veřejné užívání, svoboda pohybu či svoboda pobytu. Diplomovou práci dále tvoří ucelený přehled základních pravidel chování, jež je třeba ve stanovených přírodních lokalitách dodržovat. Součástí přehledu je také výčet jednotlivých přestupků, a dále sankcí, jež hrozí při nesplnění či porušení zadaných povinností. Součástí diplomové práce je také zhodnocení a zamyšlení nad platnou právní úpravou, včetně vyzvednutí jejich pozitiv a úvah nad jejími nedostatečnostmi.

Úpravu týkající se svobody pohybu a pobytu v lese hodnotím poměrně zdařile. Výčet omezení je zde vymezen víceméně pečlivě, přičemž zde hned v několika ustanoveních dochází k přímému omezení pohybu a pobytu. Jako citlivé místo však shledávám téma vlastnictví lesů, kdy v případě vlastnictví lesa

soukromou osobou dochází z hlediska svobody pohybu k výrazným zásahům do jejího vlastnického práva. Dochází zde totiž k situaci, kdy vlastník lesa nesmí lesní pozemek oplotit za účelem omezení či vyloučení obecného užívání, a obecné užívání lesa je povinen strpět bez náhrady.

Zvláště chráněná území jsou dle mého názoru upravena spíše dostatečně. Úprava pohybu a pobytu v maloplošných chráněných území by si dle mého názoru zasloužila podrobnější zpracování. Výjimku tvoří národní přírodní rezervace, kdy tyto, jako maloplošná chráněná území, jsou v ZOPK upravena včetně omezení velice podrobně, přičemž právě národní přírodní rezervace mají, co se omezení svobody pohybu týče, nejpřísnější podmínky ze všech šesti kategorií zvláště chráněných území.

Obecnou úpravu velkoplošných chráněných území, a tedy národních parků a chráněných krajinných oblastí hodnotím spíše kladně. Pozitivně nahlížím zejména na institut klidových území národních parků, a tedy na možnost úplného vyloučení veřejnosti z míst, která toto vyžadují. Dále kladně hodnotím systém vyhlašování jednotlivých chráněných území, kdy jsou poté vždy jednotlivým chráněným územím a jejich ochranným podmínkám věnovány samostatné vyhlašovací předpisy. Negativně ovšem nahlížím na absenci a zrušení ochranných pásem v rámci chráněných krajinných oblastí. Omezit vstup je zde možné na základě § 64 ZOPK, ale ovšem pouze v první zóně CHKO. Dle mého názoru by zde bylo za vhodné zavést obdobný institut klidových území, jako je tomu u národních parků, jež by sloužil k omezování pohybu a pobytu na místech, kterým, byť sezónně, vysoká návštěvnost škodí.

Úpravu pohybu a pobytu v jeskyních považuji za velice zdařilou. Obecné podmínky pohybu, tak jak je definuje v § 10 ZOPK jsou dle mého názoru vyjádřeny pečlivě a dostatečně. Obzvláště kladně pak hodnotím snahu o popularizaci jeskyň a speleologie, jež spočívá především v pravidelném organizovaném zpřístupňování jinak veřejnosti nepřístupných jeskyň.

Závěrem bych však ráda doplnila, že napříč úpravou všech tří vybraných kategorií existuje několik oblastí, které je dle mého názoru nutno podrobit kritice. Nedostatky spatřuji zejména v roztržitosti právní úpravy, kdy pravidla upravující konkrétní problematiku jsou roztržena v několika právních předpisech. Tato situace může mít, respektive má, za důsledek ztíženou a mnohdy nejasnou orientaci v této problematice.

Mezi další nedostatek řadím neurčitost pojmů, se kterými se v rámci práva životního prostředí pracuje. Mezi termíny, které shledávám problémové, patří dle mého například horolezení, nocování či táboření. Dalším, souvisejícím nedostatkem, jsou nedostatečně široké výčty zakázaných činností, přičemž v aplikační praxi musí následně docházet k jejich rozšiřování v rámci výkladu. Tyto nedostatečně výčty však mohou být problematické z pohledu aplikace normy laickou veřejností i z pohledu zásady *nullum crimen sine lege scripta*. Vhodné by tedy bylo rozšířit seznam zakázaných činností o činnosti další, k jejichž provozování veřejností dochází. S ohledem na stále rostoucí technologický pokrok je v souvislosti s tímto dle mého názoru také nutné a nezbytné přistupovat k průběžným aktualizacím právní úpravy, kdy tato by v sobě měla zahrnovat úpravu nových druhů dopravních a jízdních prostředků, jež jsou poháněné elektřinou a patří mezi ně např. automobily, čtyřkolky, jízdní kola, jednokolky, koloběžky a další.

S ohledem na aktuální důležitost a zvyšující se potřebu ochrany životního prostředí spatřuji značnou nedostatečnost v úpravě a absenci poplatků za vstup a vjezd do chráněných území. Se stále se zvyšující se návštěvností a cirkulací osob v národních parcích je dle mého absence zákonného poplatku za vstup velkým nedostatkem. *De lege ferenda* by dle mého úsudku bylo vhodné do daného předpisu zavést alespoň poplatek za vstup a vjezd do národních parků. Přičemž poplatek za vstup do národních parků je např. v Polsku běžnou záležitostí a v případě KRNP, respektive KPN, zde poté dochází ke kolizi, kdy při návštěvě daného NP z české strany je vstup nezaplatněn, zatímco z polské strany je vstup podmíněn poplatkem.¹⁹² K zavedení vstupného se navíc pozitivně vyjádřily dvě třetiny¹⁹³ návštěvníků, přičemž v souvislosti s dalšími důvody, kterými jsou stále rostoucí počet návštěvníků a aktuálnost ochrany životního prostředí a přírodního bohatství, by bylo zavedení poplatku za vstupné více než vhodné.

¹⁹² Bilety. Krakonski Park Narodowy [online]. Dostupné z: <https://kpnmab.pl/bilety/page>

¹⁹³ Polský Krkonošský národní park zvyšuje vstupné, v české části se neplatí. Ekolist.cz [online]. Dostupné z: <https://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/polsky-krkonosky-narodni-park-od-brezna-zvysi-vstupne-v-ceske-casti-se-neplati>

Zdroje

Seznam použité literatury

1. DAMOHORSKÝ, Milan. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-338-7
2. FLORA, Martin a Svatava HAVELKOVÁ. *Lesní zákon: komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2022. Beckovy komentáře. ISBN ISBN978-80-7400-905-1.
3. GERLOCH, A. *Teorie Práva*. 7. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2017. ISBN: 978-80-7380-652-1
4. HENDRYCH, Dušan, Tomáš LANGÁŠEK, Vojtěch ŠIMÍČEK a Ivo POSPÍŠIL. *Právnický slovník: komentář*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1.
5. HENDRYCH, Dušan. *Správní právo: obecná část*. 9. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2016. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-624-1.
6. HUSSEINI, Faisal, Tomáš LANGÁŠEK, Vojtěch ŠIMÍČEK a Ivo POSPÍŠIL. *Listina základních práv a svobod: komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-812-2.
7. KOPECKÝ, M. *Správní právo. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021. ISBN 978-80-7400-820-7.
8. JANČÁŘOVÁ, Ilona. *Právo životního prostředí: obecná část*. Brno: Masarykova univerzita, 2016. ISBN 978-80-210-8366-0.
9. HÁCHA E., HOETZEL J., WEYR F., LAŠTOVKA K. *Slovník veřejného práva československého*. Svazek II. Brno: Polygrafia-Rudolf M. Rohrer, 1932.
10. JELÍNKOVÁ, Jitka a Svatava HAVELKOVÁ. *Přestupky v praxi orgánů ochrany životního prostředí*. V Praze: C.H. Beck, 2018. Právní praxe. ISBN 978-807400-697-5.
11. JEMELKA, Luboš a Svatava HAVELKOVÁ. *Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich: Zákon o některých přestupcích: komentář*. 2.

- vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony. ISBN ISBN978-80-7400-772-9.
12. KOŠINÁROVÁ, Barbora, Tomáš LANGÁŠEK, Vojtěch ŠIMÍČEK a Ivo POSPÍŠIL. *Zákon o pozemních komunikacích: komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2021. Beckovy komentáře. ISBN ISBN978-80-7400-848-1.
 13. LI, Qing, Tomáš LANGÁŠEK, Vojtěch ŠIMÍČEK a Ivo POSPÍŠIL. *Šinrin-joku: japonské umění lesní terapie: jak vám stromy pomohou najít zdraví a štěstí*. 3., podstatně rozš. vyd. Praha: Euromedia, 2018. Beckovy odborné slovníky. ISBN ISBN978-80-7549-765-9.
 14. PEKÁREK, Milan. *Právo životního prostředí*. 2., přeprac. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4926-0.
 15. SLÁDEČEK, Vladimír, Tomáš LANGÁŠEK, Vojtěch ŠIMÍČEK a Ivo POSPÍŠIL. *Ústava České republiky: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2016. Beckova edice komentované zákony. ISBN ISBN978-80-7400-590-9
 16. STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006*. Praha: Linde, 2006. ISBN 80-7201-609-1
 17. STEJSKAL, Vojtěch. *Vývojové tendence právní úpravy ochrany přírody*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012. ISBN 978-80-87146-65-1
 18. STEJSKAL, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Komentáře ISBN 978-80-7552-229-0
 19. TUHÁČEK, Miloš a Jitka JELÍNKOVÁ. *Právo životního prostředí: praktický průvodce*. Praha: Grada, 2015. Právo pro každého (Grada). ISBN 978-80-247-5464-2.
 20. VOMÁČKA, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2018. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-675-3
 21. WÁGNEROVÁ, Eliška, Tomáš LANGÁŠEK, Vojtěch ŠIMÍČEK a Ivo POSPÍŠIL. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-750-6.

Seznam použitých právních a jiných předpisů a judikatury

1. Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
2. Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
3. Zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon)
4. Zákon č. 388/1991 Sb., o Státním fondu životního prostředí České republiky
5. Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí
6. Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny
7. Zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů
8. Zákon č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích
9. Zákon č. 49/1997 Sb., o civilním letectví
10. Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích
11. Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích
12. Zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech
13. Zákon č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů
14. Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní
15. Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád
16. Zákon č. 234/2014 Sb., o státní službě
17. Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon)
18. Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich
19. Zákon č. 123/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů
20. Nařízení vlády č. 172/2022 Sb., o Chráněné krajinné oblasti Blanský les
21. Nařízení vlády č. 70/2005 Sb., kterým se vyhlašuje Chráněná krajinná oblast Český les
22. Nařízení vlády č. 176/2014 Sb., kterým se vyhlašuje Chráněná krajinná oblast Kokořínsko – Máchův kraj
23. Nařízení vlády č. 508/2002 Sb., kterým se vyhlašuje Chráněná krajinná oblast Český ráj

24. Nařízení vlády č. 83/2019 Sb., o Chráněné krajinné oblasti Moravský kras
25. Nařízení vlády č. 292/2015 Sb., o Chráněné krajinné oblasti Brdy
26. Nařízení Plzeňského kraje č. 3/2021 ze dne 24. 5. 2021, o zřízení přírodní rezervace „Janovský mokřad“, jejího ochranného pásma a stanovení jejích bližších ochranných podmínek
27. Nařízení Jihomoravského kraje ze dne 31. 10. 2013 o zřízení Přírodní památky Nové hory
28. Nařízení Jihomoravského kraje ze dne 31. 10. 2013 o zřízení Přírodní památky Nové hory
29. Vyhláška č. 105/1997 Sb., kterou se vyhlašuje národní přírodní rezervace Vývěry Punkvy a stanoví její bližší ochranné podmínky
30. Vyhláška č. 142/2016 Sb., o vymezení zón ochrany přírody Chráněné krajinné oblasti Železné hory a o změně vyhlášky č. 156/1991 Sb., o zřízení chráněné krajinné oblasti Železné hory
31. Vyhláška č. 45/2018 Sb., o plánech péče, zásadách péče a podkladech k vyhlášení, evidenci a označování chráněných území
32. Vyhláška č. 95/2007 Sb., o vyhlášení Národní přírodní rezervace Adršpašsko-teplické skály a stanovení jejích bližších ochranných podmínek
33. Vyhláška č. 200/2013 Sb., o vyhlášení Národní přírodní rezervace Stará a Nová řeka a stanovení jejích bližších ochranných podmínek
34. Opatření obecné povahy č. 12/2020, kterým se v klidovém území KU07_KRNAP – Slatinná stráň vyhrazují trasy k pohybu osob
35. Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 12. 10. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94
36. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění Protokolu č.4, také Evropská úmluva o ochraně základních práv a svobod
37. Sdělení Ministerstva životního prostředí č. j. 410/1114/96

Seznam použitých internetových článků a dalších online zdrojů

1. Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky: Jednotná evidence speleologických objektů (JESO) [online]. Dostupné z: <https://jeso.nature.cz/>
2. Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky: Ústřední seznam ochrany přírody [online]. Dostupné z: <https://drusop.nature.cz/portal/>
3. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR: Ročenka 2021 [online]. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, 2022. ISBN 978-80-7620-111-8. Dostupné také z: <https://www.nature.cz/documents/20121/1095571/Rocenka+AOPK+2021+web.pdf/d34a69b1-5dfc-5e46-6be6-1a8cb1abe821?t=1660564605172>
4. Bilety. Krakonski Park Narodowy [online]. Dostupné z: <https://kpnmab.pl/bilety/page>
5. Česká speleologická společnost [online]. Dostupné z: <https://www.speleo.cz/>
6. Český horolezecký svaz: Ochrana přírody [online]. Dostupné z: <https://www.horosvaz.cz/ochrana-prirody/>
7. Češi vyváží své turistické značení do světa. České značky chtějí v Albánii, Gruzii nebo Brazílii. Český rozhlas: Rádio Wave [online]. Dostupné z: <https://wave.rozhlas.cz/cesi-vyvazi-sve-turisticke-znaceni-do-sveta-ceske-znacky-chteji-v-albanii-gruzii-5965403>
8. Den otevřených dveří Císařské jeskyně. Dům přírody Moravského krasu [online]. 2022. Dostupné z: <https://www.dumprirody.cz/moravsky-kras/akce/den-otevrenych-dveri-cisarske-jeskyne/>
9. Den otevřených dveří Ochozské jeskyně. Dům přírody Moravského krasu [online]. 2022. Dostupné z: <https://www.dumprirody.cz/moravsky-kras/akce/den-otevrenych-dveri-ochozske-jeskyne/>
10. Dny otevřených dveří Amatérské jeskyně. Dům přírody Moravského krasu [online]. 2022. Dostupné z: <https://www.dumprirody.cz/moravsky-kras/akce/dny-otevrenych-dveri-amaterske-jeskyne/>

11. DOLEJSKÝ, Vladimír. Národní parky České republiky: jejich význam a dlouhodobá vize [online]. Praha, 2016. Dostupné z: https://www.krnap.cz/media/tjhh51g/05_dolejsky_mzp.pdf
12. HOMOLKOVÁ, Barbora. Souběžná odpovědnost právnických a fyzických osob za správní delikty. Správní právo [online]. 2018, LI(6). Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/sp-6-18-homolkova-pdf.aspx>
13. HUŠEK, Jiří. Horolezectví: hledání rovnováhy s příhodou. Ochrana přírody [online]. Praha, 2008(3). Dostupné z: <https://www.casopis.ochranaprirody.cz/zamereno-na-verejnost/horolezectvi/>
14. Latest evaluation shows Europe's nature in serious, continuing decline. European Environment Agency [online]. 2020. Dostupné z: <https://www.eea.europa.eu/highlights/latest-evaluation-shows-europes-nature>
15. Les – co smíme a co je zakázáno? Aktualizováno dne 4. 12. 2020. Frank Bold [online]. Brno, 2014. Dostupné z: <https://frankbold.org/poradna/zivotni-prostredi/ochrana-prirody-a-krajiny/ochrana-lesa-a-pudy/rada/les-co-smime-a-co-je-zakazano>
16. Lesní terapie. Lesní terapie [online]. Dostupné z: <https://www.lesnimedicina.cz/>
17. Lesnictví. Portál eAGRI: resortní portál Ministerstva zemědělství [online]. Dostupné z: <https://eagri.cz/public/web/mze/lesy/lesnictvi/>
18. Living Planet Report 2020: Bending the curve of biodiversity loss. [online]. Gland, Switzerland: WWF, 2020. Dostupné také z: <https://f.hubspotusercontent20.net/hubfs/4783129/LPR/PDFs/ENGLISH-SUMMARY.pdf>
19. Návštěvní řád Národního parku Podyjí. Národní park Podyjí [online]. Dostupné z: <https://www.nppodyji.cz/navstevnirad>
20. Návštěvní řád národního parku. Českosaské švýcarsko [online]. Dostupné z: <https://www.ceskesvycarsko.cz/cs/informace/navstevni-rad-narodniho-parku>
21. Návštěvní řád. Krkonošský národní park [online]. Dostupné z: <https://www.krnap.cz/sprava/navstevni-rad/>
22. Návštěvní řád. Národní park Šumava [online]. Dostupné z: <https://www.npsumava.cz/sprava-np/navstevni-rad/>

23. Ochrana území. Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky [online]. Dostupné z: <https://www.nature.cz/ochrana-uzemi>
24. Polský Krkonošský národní park zvyšuje vstupné, v české části se neplatí. Ekolist.cz [online]. Dostupné z: <https://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/polsky-krkonosky-narodni-park-od-brezna-zvysi-vstupne-v-ceske-casti-se-neplati>
25. Poplatky a chráněná území. Ochrana přírody [online]. Dostupné z: <https://www.casopis.ochranaprirody.cz/zvlastni-cislo/poplatky-a-chranena-uzemi/>
26. Signály EEA 2021: Evropská příroda [online]. Kodaň: EEA, 2021 [cit. 2023-03-20]. ISBN 978-92-9480-438-9. Dostupné z: <https://www.eea.europa.eu/www/cs/publications/signaly-eea-2021-evropska-priroda>
27. Správa jeskyní České republiky [online]. Dostupné z: <https://www.caves.cz/>
28. State of nature in the EU. European Environment Agency [online]. Dostupné z: <https://www.eea.europa.eu/signals/signals-2021/infographics/state-of-nature-in-the-eu/view>
29. Turistické značení. Klub českých turistů [online]. Dostupné z: <https://kct.cz/turisticke-znaceni>
30. Výkladový slovník environmentálních výrazů. EnviWeb.cz [online]. Dostupné z: <https://www.enviweb.cz/eslovník/269>
31. Zonace Národního parku Podyjí: (návrh k projednání, srpen 2018). Národní park Podyjí [online]. 2018. Dostupné z: https://www.nppodyji.cz/uploads/Zonace_NP_Podyji_v_kostce.pdf
32. Zpoplatnění vstupu do národních parků. Český rozhlas: Rádiožurnál [online]. Dostupné z: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/zpoplatneni-vstupu-do-narodnich-parku-6341628>
33. Zvláště chráněná území. Ministerstvo životního prostředí [online]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/zvlaste_chranena_uzemi

Resumé

The diploma thesis discussed the topic of freedom of movement and residence in environmental law, focusing exclusively on the terrestrial environment. The author focused on the description of individual selected areas, which were individual categories of specially protected areas, forests and caves. In her work, the author tried to bring closer the definitions of these environments and focused on the legal instruments for restricting movement and residence in these locations for the sake of environmental protection.

The diploma thesis is divided into four separate chapters and subsequently into sub-chapters. The introduction and conclusion stand alone. Within the framework of the first, third and fourth chapters, the author devoted herself to individual selected localities and territories. The area covered by the work is the forests, individual categories of specially protected areas, and the caves, i.e. the terrestrial environment.

In the first chapter, the author defines individual concepts that were relevant to the topic of the thesis. Specifically, it addresses terms such as: environment, freedom of movement and residence, public use, specially protected areas and their individual categories, forests and caves.

In the second chapter the author describes the relevant legal sources of freedom of movement and the regulation of environmental law. The focus here is mainly on constitutional law and other relevant legal regulations.

The author devoted the third chapter to a detailed list and presentation of specific legal instruments and restrictions that limit free movement and residence in selected natural locations. The rules in specially protected areas are supplemented with specific examples of declared areas in which the given rule or restriction applies.

And within the framework of the fourth chapter, the author focused on offenses related to the topic. In this part of thesis, individual offenses are listed in detail, while the author focused only on those illegal actions that were relevant to the subject of the thesis, that is, those which was relevant to movement and residence in the above-mentioned natural locations.

The topic of the thesis is evaluated by the author as very interesting. The thesis should serve for a better understanding of movement in the terrestrial environment, especially in specially protected areas, forests and caves.

The legal framework is current as of March 31, 2023.

Key words

Freedom of movement, freedom of residence, restriction of freedom of movement, restriction of freedom of residence, environment, environmental protection, public use, forest, caves, specially protected areas.